

ÉRTEKEZÉSEK

A TÖRTÉNETI TUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL.

Első kötet. (1867—1870.) I—XII. 6 kor. 40 fill. — **Második kötet.** (1871—1872.) I—X. 4 kor. 50 fill. — **Harmadik kötet.** (1873—1874.) I—X. 4 kor. — **Negyedik kötet.** (1874—1875.) I—VI. 6 kor. 40 fill. — **Ötödik kötet.** (1875—1876.) I—V. 7 kor. 10. fill. — **Hatodik kötet.** (1876—1877.) I—X. 6 kor. 40 fill. — **Hetedik kötet.** (1877—1878.) I—X. 6 kor. — **Nyolczodik kötet.** (1878—1880.) I—X. 6 kor.

Kilenczedik kötet. I. A tervezett négyes szövetség Ausztria-, Orosz-, Francia- s Spanyolország közt. 1787—1790. *Wertheimer Eddétől.* 1 kor. — II. A Limes Dacicus első része. *Torma Károlytól.* 1 kor. 80 fill. — III. Jelentés a gyulafehérvári káptalan levéltárában tett kutatásokról. *Szilágyi Sándortól.* 20 fill. — IV. A kalendáriumokról. *Jakab Elektől.* 80 fill. — V. Az aquincumi amphitheatrum északi fele. *Torma Károlytól.* 2 kor. — VI. A zámí és oltai apátságok. *Balássy Ferenczről.* 60 fill. — VII. Nápolyi Péter. Egy diplomata a XVII. század elejéről. *Szilágyi Sándortól.* 20 fill. — VIII. A Renaissance kezdete és fejlődése, különös tekintettel hazánk műépítészeti emlékeire. *Myskóvichy Victoról.* 80 fill. — IX. Marsigli élete és munkái. *Beliczay Jónástól.* 1 kor. 20 fill. — X. Az európai vasuti ügy fejleményei és eredményei a magyar magánjog szempontjából. *Wenzel Gusztávtól.* 1 kor. — XI. A paraszt vármegye. *Gyárfás Istvántól.* 60 fill. — XII. Adatok a helynevek történetéhez. *Majláth Bélától.* 40 fill.

Tizedik kötet. I. Bethlen Gábor és a svéd diplomácia. *Szilágyi Sándortól.* 40 fill. — II. Az 1609-ki pozsonyi országgyűlés történetéhez. *Zsillinszky Mihálytól.* 60 fill. — III. Forgách Ádám és Báthory Sódá ékszerének történetéből. *Majláth Bélától.* 40 fill. — IV. A Fuggerek jelentősége Magyarországon történetében. *Wenzel Gusztávtól.* 80 fill. — V. A jászok nyelve és nemzetisége. *Gyárfás Istvántól.* 1 kor. — VI. Mythologiai elemek a székely népköltészet- és népzélethez. *Kozma Ferenczről.* 60 fill. — VII. A Hajdúk kibékítési kísérlete Ináncshon 1607-ben. *Majláth Bélától.* 40 fill. — VIII. A Petrarka Codex kún nyelve. *Gyárfás Istvántól.* 1 kor. 20 fill. — IX. I. Rákóczy György első összeköttetése a svédekkel. *Szilágyi Sándortól.* 20 fill. — X. Franciaország magartartása II. József császárnak II. Frigyes porosz királlyal történt találkozásával szemben. *Wertheimer Eddétől.* 40 fill.

Tizenegyedik kötet. I. Masolino olasz képi művei. Irta Vaisz Ignác. 20 fill. — II. Az 1681-ki soproni országgyűlés történetéhez. *Zsillinszky Mihálytól.* 1 kor. — III. A magyar alkotmány felfüggesztése 1673-ban. Dr. *Károlyi Árpádtól.* 80 fill. — IV. Az 1688-ki táborozás történetéhez. *Thaly Kálmántól.* 60 fill. — V. Kritikai tanulmányok a Frangepán család történetéhez. *Wenzel Gusztávtól.* 80 fill. — VI. Bethlen Gábor fehérvári síremléke és alapítványai. *Szilágyi Sándortól.* Ára 20 fill. — VII. Egy állítólagos római mediterrán-út Pannoniában. Dr. *Ortway Tivadartól.* 1 kor. — VIII. A keszthelyi dobogó sírmező. *Lipp Vilmostól.* 20 fill. — IX. Gróf Pálffy Miklós főkanzellár iratai Magyarország kormányzásáról. *Maregali Henrikől.* 80 fill. — X. Erdélyi katonai védereje átalakulása a XVIII. században. *Jakab Elektől.* 1 kor. 20 fill.

Tizenkettedik kötet. I. Adalék Pannonia történetéhez Antonius Pius korában. *Hampel Józseftől.* 40 fill. — II. Szabolcs vármegye alakulása. *Kandra*

TANULMÁNYOK

A

BOSNYÁK BÁNSÁG KEZDETÉRŐL

FŐTEKINTETTEL

A KÖRMENDI LEVÉLTÁR OKLEVELEIRE.

THALLÓCZY LAJOS

RENDES TAGTÓL.

OLVASTATOTT A MAGY. TUD. AKADEMIA II. OSZTÁLYÁNAK 1905. NOVEMBER 13-ÁN TARTOTT ÜLÉSÉN.

EGY TÉRKÉPPEL.

BUDAPEST.

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA.

1905.

I.

Szláv oklevelek a hazai levéltárakban.

Néhai tudós tagtársunk, Wenzel Gusztáv, volt az első, a ki 1879-ben a Magyar Nemzeti Múzeum levéltárába került báró Jeszenák-féle családi irattárból „Szláv történelmi emlékek és a magyar történelem“ czim alatt¹⁾ Tvrko bosnyák bántól két szláv oklevelet közölt, és azokat az akkori tudás színvonalán álló jegyzetekkel kommentálta, valamint fordításukat is adta. Azóta rendszeres kísérlet nem történt, hogy a hazai levéltárakban elszórva találtató szláv oklevelek pontos holléte megállapíttassék, és hogy azokat a mi tudományosságunk tegye közzé.

A M. Tört. Társulat vidéki kirándulásainak bizottsági előadói többnyire megemlékeztek, hogy a talált anyag közepette van-e a latin és magyaron kívül más nyelvű oklevél is? Igen természetes, hogy hazai történetírásunknak annyi belső vonatkozást kellett tisztáznia, — kulturtörténetünk számos nyílt kérdésére még ma sem adhatjuk meg a kellő választ, — hogy a külső kapcsolatokra nézve becses szláv okleveleket csak szórványosan vettek figyelembe kutatóink. Mindamellett ezek is igen becses nyomok, és ezen az úton elindulva, igen érdekes eredményekre jutunk.²⁾ Slavica-kban leggazdagabb és a bosnyák

¹⁾ Történelmi Társ., 1879, I—III.

²⁾ Századok: 1869., 598. l.; 1872., 637. l.; 1879., 160. l.; 1887., 41. l. Ez utóbbira nézve megjegyezhetjük a következőket. Solyom Fekete Ferencz a hunyadmegyei kirándulás alkalmával az alábbiakat jelentette: „Végül megjegyzem azt is, hogy Buda Imre deuai lakos őriz magánál 15 darab okmányt, melyek délszláv, illetve szerb nyelven íráttak. Az írás formája az, mely az oláh és moldvai fejedelmek kancelláriáiban a XIV. századtól fogva szokásos vala. Régiőbbet Miklosich sem ismer, a ki

történetre nézve bizonyos tekintetben uttörő fontossággal bír a Batthyány hercegek körmendi levéltárának anyaga. E nagybeesű levéltárat, melyet kiesiben országos levéltárnak is nevezhetnénk, a hazai történetírás régóta ismeri. Már Bél Mátyás megnyerte a családtól az engedélyt, hogy ott másolatokat eszközölhessen; később a Kovachichok is több darabot használtak fel onnan, sőt Hevenesi és Kaprinai gyűjteményeibe is nem egy darab került a körmendi levéltárból. A múlt század hatvanas éveiben a dunántúli történetkedvelők kirándulásai alkalmával a körmendi levéltár többször volt a kutatás központja. Néhai Batthyány Fülöp herceg nagy előzékenységgel bocsátotta rendelkezésre kutatóinknak a nagybeesű anyagot. Kutattak benne a középkori oklevelekre való tekintettel: Nagy Iván, Czech János, Nagy Imre, Véghely-Dezső, — nem szólván a XVI., XVII. és XVIII. századról és Thaly Kálmán kutatásáról. A M. Történeti Társulat 1870-iki vasmegyei kirándulása alkalmával a kutatás sulypontja azonban inkább a vörösvári levéltárra esett s így abban az időben bővebb jelentés a körmendi levéltárról nem közöltetett. Egyáltalában nagy hiánya a mi levéltári kutatásainknak, hogy kutatóink — a mi megmagyarázható is — inkább subjective, csak a maguk céljainak megfelelőleg, kutatták át az egyes levéltárak anyagát, de átnézetet e levéltárak összes anyagáról vajmi ritkán készítettek. Midőn az ilyen jelentések készültek, mindegyik összefoglalta azt, a mi a maga tárgyára vonatkozott, a többivel nem törődött. Ennek az lett az eredménye, hogy az u. n. felfedezéseknek mindig tág tere maradt, holott a rendszeres tör-

bizonyára sok ilyen írású oklevelet forgatott már. Jelentékeny ilyen oklevélgyűjteményt adott ki Szt. Pétervárott 1840-ben Vendelin Jury ezen cím alatt: *Vlaho-bolgarskijj ili dako-slavonskija gramoty* (oláhbolgár vagy dák-szláv levelek). Birtokomban is van több ily oklevél hátyán és papíron, de megfajtsútkat még nem eszközölhettem.*

Buda Imre úr Hodinka A. rendelkezésére bocsátván a levéltárat, ő abban ezt a 15 darab délszláv vagy szerb nyelven írott okmányt nem találta. A mi a Súlyom Fekete birtokában lévő több ily okmányt illeti, a család a kutatást Hodinkának megengedvén, csakugyan talált ott vagy négy darab oklevelet, melyek cyrill betűs, oláh nyelvű, oláh oklevelek.

Ugyancsak említésre érdemes, hogy néhai tagtársunk Pesty Erigyes széleskörű kutatásai alkalmával, mint szóval említé, akadt egyes ily nyelvű oklevelekre, de, sajnos, hátrahagyott jegyzeteiből e tekintetben utbaigazítást nem nyerhetünk.

téneti kutatás érdeke az lenne, hogy az egyes levéltárak állagát pontosan ismerjük és hozzáférhetővé tegyük.

Ujabb időben ismét a körmendi levéltár felé fordult a kutatók figyelme, midőn Csánki Dezső, Károly János, Karácsonyi János, Marczali Henrik, Hodinka Antal s a következő oklevelek közlöje, mindegyik a maga szakmájában, rendkívül gazdag eredménnyre talált. Batthyány Edmund herceg lekötelező szívességgel adta meg mindenkor az engedélyt a kutatáshoz. Ez alkalommal nyilvánvalóvá lett, hogy a magyar középkorra nézve, — a központi levéltárak anyagától eltekintve, — a körmendi levéltár tartalmazza a legtöbb adatot. Az u. n. Heimiana vagyis a Himfi esaládi gyűjteménybe osztva ráakadtunk a jelen tanulmány alapjául szolgáló szláv történelmi anyagra, szám szerint nyolcz oklevélre. Még 1896-ban, előbb az eredetiről, majd fényképekről, lemásolván, már rég szándékoztunk ezeket közrebocsátani. Előbb azonban a pontos olvasás szempontjából a bécsi egyetem egyik jeles tanárával, dr. Rešetarral, érintkezésbe lépve, megállapítottuk a végleges szöveget. Ez alkalommal közöljük az ezen anyaggal összefüggő Wenzel-féle két oklevelet is, melyek a provenientia szempontjából okvetlenül erre a forrásra vezetendők vissza. Minthogy ezen okleveles törzsanyag a bosnyák bánóság, illetőleg a Kotroman család meggyökeresésének a korára nézve jelentékeny felvilágosítást nyújt, a hazai szláv oklevelek publicatioja tekintetében ezekkel kezdjük meg a közlés sorozatát.

Mindenek előtt adjuk az oklevelek szövegét; azután diplomatikai méltatásukat; megvilágítjuk a provenientiát, hogy mikép kerültek ezek Körmendre; fontosságuk kidomborítására historiallag elemezzük őket, valamint igyekszünk megállapítani azokat a történet-topographiai eredményeket, melyek ez oklevelekből folynak, sphragistikai ismertetésüket más alkalomra tartván föl.

II.

A körmendi levéltár szláv oklevelei, s az ezekkel összefüggő magyar nemzeti muzeumi okleveles anyag.

I.

Milê, é. n. (1322 körül).

István bán, István bán fia, az egész bosnyák földnek, Sónak, Uszorának, az alvidékeknek és a hlmi földnek ura, és fivére, Vladislav knez, kluč-i Hrvatín knez fiának, Vlkoslav knez nek, adják örökös ösi jószágul azért, hogy a horvát bánt és a Bapšičokat érettök otthagya, Banice és Vrbana zsupákat és bennök két várat: Klučot és Kotort, a mely zsupák föllázdak ellenök, a horvátoknak fogván pártját. Tanuk: Radoslav tepčič, Dabiša knez, Dragoš knez, Krkša zsupán bosnyákok és fivéreik; — Zagoriából: Poznan zsupán; — Rámából: Ostoč knez; — Uskopleből: Vlekovič Hrvatín; — Uszorából: Vojko vajda Čeprič Branoš; — Sóból: Budoš zsupán, Šlap čelnik; — Trébotičből: Ivahn zsupán, mindannyian atyafiaikkal. Irója: Priboe, István bán iródeákja.

Къ нмѣ вѣща и с(н)на и сѣстога д(х)ха. Азъ свѣти Грьгѣрь а зовемъ вань Стѣпанъ, синъ г(оспо)д(н)на бана Стѣпана, по лицѣстн в(о)женн г(оспо)д(н)нъ всьмъ землалмъ косньскнмъ и Слан и Ёсорѣ и Дольннмъ краемъ и Халымскѣ землѣ г(оспо)д(н)нъ, и братъ мѡи knezъ Балднелалъ. Бн м(н)лестъ наю knezъ Балкослау, синъ knezа Хрѣатина калчькога, ере встанн хрѣатцкога г(оспо)д(н)на и Капшннѣ наю м(н)лестн дѣла, и даска knezъ Балкослау за еговѣ вѣрнѣ служьѣ алетъ жѣпѣ, Баннцѣ и Кръемѣ, вт мѣе до мѣе и ѣ нню дѣа града, Калчѣ и Которѣ, даска мѣ ѣ дѣланнѣ и ѣ нскалалъ ѣ вѣкн елѣ и еговѣ послѣланнѣмъ, доколатъ ѣ наше свѣмъ ѣ Коснѣ и доколатъ ѣ вѣрнѣ намъ Балкослау, а нн салнокѣмъ еговѣ братѣ не даско нн синовѣмъ еговѣ, разъѣтъ knezъ Балкослау. Н ѣко вн в(о)жн вѣдѣннкъ ѣ дѣтнцъ Балкослау, комѣ хоше дати, воалнъ ѣ. Да втѣ внога слѣжн г(оспо)д(н)нѣ ванѣ и да внѣдѣ нѣ нн салнога

дочотѣка къ намъ нн салѣ разъѣтъ, калъ хоше Балкослау; и да нѣ ннога ел(а)д(а)лѣ)ца внѣдѣ, разъѣтъ да сѣ Балднелалн knezа Балкослау; а да ва оного слѣжн г(оспо)д(н)нѣ вѣрѣжнемъ, како може наневоле. Н зато даска knezъ Балкослау внѣ жѣпѣ за еговѣ вѣрѣ; а внѣ жѣпѣ внѣта неѣвѣрнѣ (н) стапта напрѣтнѣмъ намъ пологъ Хрѣбатъ. А томѣмъ дѣрѣ внѣе сѣвалоцн дѣбрн Бошннанѣ тѣпчнѣ Ралдослау и сѣ братнѣмъ, knezъ Даднша и сѣ братнѣмъ, knezъ Драгошъ и сѣ братнѣмъ, жѣпанъ Кръкша и сѣ братнѣмъ; вт Загорнѣ жѣпанъ Познанъ и зѣ братнѣмъ; вт Рамъ knezъ Вѣтовъ и зѣ братнѣмъ; вт Ёсконѣла Хрѣ(ба)тннъ Калчьковннъ и сѣ братнѣмъ; вт Ёсоре воевода Кенко и зѣ братнѣмъ, Браношъ Чепрнннъ и сѣ братнѣмъ; вт Слан жопанъ (sic) Вѣлошъ и зѣ братнѣмъ, чѣлннкъ Халашъ и зѣ братнѣмъ; вт Трѣботннѣ жѣпанъ Неахнъ и зѣ братнѣмъ. А томѣмъ ѣ прѣтаѣ вт дѣора Калъ Шнтьковннъ, воевода вѣспнскн, а дѣрѣн Кнтанъ Тѣхоралннъ. А кто хоше нѣе потѣорнтн и порѣлн вѣзѣ неѣвѣре, да ѣ проклатъ втцѣмъ и с(н)полъ и свѣтнѣмъ д(х)хоу и - а - ел(н)лѣ)лестн и вѣ - дн(х)с(т)оломъ и всьмн в(о)гѣмъ ѣго-ланьшнннъ ѣ сн вѣкн и ѣ прѣдѣлн. А снѣ кннѣмъ писѣ Привоѣ, дѣрѣкѣ вѣанкослаунога г(оспо)д(н)на ема Стѣпана на Мнавѣхъ.

Eredetije 28 cm hosszú, 26.5—28 cm széles hátyán, mely alul 4 cm föl van hajtvá. Viaszpoecstje zsinóron függ. Körmend, hg. Batthyány lvtár.

Egykoru latin fordítása.

In nomine patris et filii et spiritus sancti. Invoco s. Gregorium. Ego comes Stephanus banus, filius domini bani similiter Stephani, necnon frater meus comes Ladislaus ex gratia dei domini universis terris Boznensis, Zoli, Uzori, necnon confinibus inferiorum terrarum, neve terre Hwmonensi. Obtinuit gratiam apud nos comes Wlkozlaw [natus comitis Herwathin vocati de castro Klweh, in eo, quia idem amisit dominium Croatorum, ideo dignus est mercede. Quare notum facimus, quod nos comiti Wlkozlaw prefato pro nonnullis servitiis per ipsum nobis exhibitis et impensis eidem duas provincias Banyeze neve Werbana vocatas in eisdemque duo castra constructa Klweh et Kottor vocata, dedimus, donavimus sibi suisque heredibus et posteritatibus universis, usque unicus ex nostris in Bozna perseveraverit, et hoc a meta ad metam tali conditione, quod donec idem comes Wlkozlaw perseveratur in nota fidelitatis, si autem idem comes Wlkozlaw careret prole, extunc cui vult dare donare,

plenam habeat potestatis facultatem. Se quod servitia exhibant cum annis domino bano. Etiam neque proventus neque descensus in eisdem provinciis exigere valeamus, excepto si descensus posset fieri ex amicitia sue bone voluntatis. Insuper officiales nostri in antelatis provinciis nullam habeant potestatis facultatem. Ideo illas antelatas provincias sepefato comiti donavimus pro fidelitate per ipsum nobis impensa. Ille autem provincie fuerunt infidelium, qui contra nos insurrexerant unacum Croatis. Huic autem donationi nostre fuerint observantes. Testes sunt hi Thepeych Radozlaw unacum fratribus, comes Dabyso unacum fratribus, comes Dragos unacum fratribus, Supan Kersa de Zagorja unacum fratribus, alter Supan Poznan de Rama unacum fratribus, comes Ozthoya de Vzkopal unacum fratribus, Herwathu Wlkchkowych de Vzora unacum fratribus, waywoda Voyko unacum fratribus, Branos Chespernich de Zola unacum fratribus, Supan Bodos unacum fratribus, rusticus Chelnyk de Trebothyth unacum fratribus, Johannes Supanus similiter cum fratribus. Istis autem premissis est pristaldus Wlk Schythkowych wajwoda Boznensis unacum Vitano Thihwradych. Quis autem istis contravenerit aut ista anichilaverit absque nota infidelitatis eiusdem comitis Wlkozlawi sepefati, extunc sit excommunicatus a patre et filio et a spiritu sancto et a quatuor ewangelistis necnon a duodecim apostolis neve ab omnibus deo fideliter servientibus in presenti seculo et in futurum. Presentem autem literam scripsit Priboye notarius invictissimi gloriosissimi domini bani in Melch ignaro quid sit.

Eredetije hártján, Kőrment, u. a. lev. Acta mem. 51. sz.

II.

Moištra és Radoslal, é. n. (1323 körül).

István bosnya bán és fivére, Vladislav knez, Moištrában Radoslav nagy déd, Radoslav nagy gost, Radomir, Žumber és Vlčk starac-ok és az egész egyház valamint az egész Bosznia színe előtt saját és elődeik üdvére fogadják kluč-i Hrvatín knez fiának, Vikoslav kneznek, hogy sem el nem fogják, sem meg nem ölik, ha pedig valamit vétene ellenök, igaz férfiak előtt tisztázhatja magát. Ezen fogadás megerősítésére két zsupát: Banica-t és Vrbana-t adják neki és egyenes leszármazóinak örökös

ösi jószágul, Kluč és Kotor várakkal, olyképpen, hogy csak az szállhasson oda, kinek ő megengedi, kötelezvéni őt, hogy fegyverrel szolgáljon, a mennyire csak teheti; Luže-t pedig 10 évré, az időtől számítva, hogy hozzájuk állott át.

Въ нѣмѣ вѣ(ѣ)ца н с(н)на н сегого а(ѣ)ца. Азѣ с(ѣ)сти Грѣ(ѣ)рь а зоеды вань Стѣпанъ, г(оспо)д(н)нъ воевскн н братъ мои кнезѣ Бааданслабѣ, аа е вѣдѣю всемѣ земаамѣ воевскнмѣ, аа сеа вѣрѣ н а(ѣ)шѣ вѣ(ѣ)ца наю г(оспо)д(н)на бана н всехѣ рѣднтелѣ нашнхѣ н сею кнезѣ Калкослабѣ; сннѣ кнезѣ Хрѣватина кауѣчкова, прѣдѣ а(ѣ)ло(ѣ)мѣ белнкнмѣ Радослабѣмѣ н прѣдѣ гостемѣ белнкнмѣ Радослабѣмѣ н прѣдѣ старьцемѣ Радомнромѣ н Жунькорѣмѣ н Калѣчкомѣ н прѣдѣ воемѣ црѣкьевѣмѣ н прѣдѣ Босномѣ, аа нѣ ѣ наю Калкослабѣ сѣзѣнѣ нн поубавннкѣ, н кто наца не ѣчннн зѣа, аа га н емѣ не ѣчннн, гѣдѣ ет ѣжеба дохнтнн, н аа на нѣ не посаушѣа клебѣтѣ. Н ѣко ен ѣ чель сѣрѣшннѣ Калкослабѣ, аа стане прѣдѣ доврннмѣ лѣжѣнн, аа се впрѣдн, а аа за сего не похнтнѣа нн за црѣѣ. Н ѣко енсеа снѣ прѣтворнаѣ вѣзѣ егоев некѣрѣ, аа сеа вѣ(ѣ)стѣп(н)ла вѣ(ѣ)ра н вѣ(ѣ)рѣ, н аа на(ѣ)мѣ нѣ вѣчннѣ молнтѣѣ н матерннѣ, н аа сеа а(ѣ)рѣга Нюде. Н снѣ се чннн на Мѣншрн. Н на снѣн вѣрѣ аа сеа кнезѣ Калкослабѣ аѣѣ жѣнѣ ѣ аѣаннѣ н ѣ нскааѣ, Баннцѣ н Крѣванѣ, н аѣа грааѣ, Кауѣч н Которѣ. Н вѣнѣѣ аа нѣ нашнхѣ вѣааѣемѣ нн каѣѣ, разѣѣѣ кѣаѣа хѣнѣ Калкослабѣ. Аа сеака внѣ жѣнѣ вѣ(ѣ) мѣѣ аѣ мѣѣ, а не нномѣ вратѣ егоеѣ нн сннѣннѣ, разѣѣѣ кнезѣ Калкослабѣ н ега вѣстѣашнѣмѣ; а аѣа ннѣ аа сауѣжн г(оспо)д(н)нѣ вѣрѣжнѣмѣ, коанко мѣже панѣоѣѣ. А аѣа аѣжѣнѣ, вѣткѣѣѣ е Калкослабѣ прнстѣпнаѣ кѣ н(а)мѣ, за аѣсѣтѣ а(ѣ)тѣ, кто те аѣѣн, вѣзѣ наю сѣрѣаца зѣѣн га. А не хѣнѣѣѣ прнѣтн аѣа теѣѣ Калашевннѣ н Белнковннѣ н Днѣлнновннѣ. Н снѣ ннканнѣ сѣрѣшнн се ѣ гѣстн белнкога хнжн ѣ Радослаан.

Eredetije 25—26 cm hosszú, 17 cm magas hártya, alul 3 cm széles behajtással, melyről a viaszpecsét helyemzsinóron függ. Kőrment, hg. Batthyányi ltvár.

III.

II. n. 1323.

Skočič Berislav fiaival egy fél gomila földjének felét örökös ösi jószágul átengedi Dobrković Beroč kneznek és fivéreinek. Jótállók: Éreč István Zemnīkből, Čavlovič István szintén Zemnīkből, és Vratislavič Toloc az atyafiság részéről, mindannyian

fivéreikkel. Tanuk reá: Matôevič Vlěko, Ezevič Hotěn, Voihnič Mileta, Zověnovič Boleslav, Kalinič Pribislav, Radogostič Dobrogost, Ignovič Mrdeša, Tolislavič Prvoněg, Ugrinič Vlk, Rodovič Dániel, Tolislav kaznee, Markovič Lubeslav. Iratott Hrvatěnič Pál knez és a zemlnikiek előtt, a midőn István bán fia volt egész Bosznia ura, Hrvatěnič Pál knez pedig Zemlnik ura. Irója: Ivanovič Ivaniš iródeák.

Къ нмѣ оца и сннѣ и вкетога (sic) АХХА. Скочничъ Берислаавъ (съ) скочнии конгрелин¹⁾ с[нн]ьми нма поля голнаа на онога поля поля УЗЬКОАН [к]не[г]а Беревъ Дверь[ко]нча и съ нега вратнелъ Ученичъ У алавиѣ У елѣнъ евкома елѣ и ега остааомѣ. А томѣ прстаавъ Степанъ Бръичи и съ вратнелъ оаъ [З]емля(н)ика,²⁾ а адрѣги Радослаавъ Чаблави(чъ) и съ вратнелъ оаъ Земляиника, Тоаоъ Брагислави(чъ) и съ [в]ратнелъ оаъ вратне. А [т]омѣ севааоъ Калч[ь]ко Мат[че]н[ч]ь и съ вратнелъ, а адрѣги Хотѣнъ Ежеви(чъ) и съ вратнелъ, а трети М[на]ета Конхнничъ, чет(е)рети Колослаавъ Зокънокничъ и съ вратнелъ, пето [П]ринислаавъ Калнничъ и съ вратнелъ, шесто Дворгостъ Рад[Х]гостничъ и съ вратнелъ, сеаьмо Мръдеша Нгьнокничъ и съ вратнелъ, осьмо [Н]р[ь]воица Тоанслави(чъ) и съ вратнелъ, десето Калкъ Дгьриничъ и съ вратнелъ, десето Даниао Радокничъ и съ вратнелъ и аально(нааесето) Тоанслаавъ казынецъ и съ вратнелъ, адрѣгинааесето АХХеслаавъ Марьковничъ и съ вратнелъ. А да мѣ УЗ[ь]лаарно кона враница торе алаа коан се[н]те. А то се [У]пи[са] првааъ княземъ П[а]влоомъ Хрѣлатвичемъ и Земля(н)ичалинъ У то време, [к]ъаа вше Степана бана синъ У есонъ Боснигъ господнан(чъ) (sic) наивола, а князь Павла мѣ³⁾ в[н]ше Хрѣлатвичи [в]рѣнь господан(чъ) [в]селѣ Земля(н)икѣ. А кто⁴⁾ то порече Скочничъ, да не [З]емляиничини, а господаниѣ палча [ш]естъ десетъ авенѣ. А то е коалинъ заго[во]рь. Оаъ сннѣ вожне роеничъ вше иниУла аеть тнеѣ[ча] и трнста и ала[дес]ети и [т]ри а[в]та до тога врьмене. [А] то и[са] Неанишъ а[н]еки Неавоичъ.

Eredetije hártván, melyből alul a peesét helyén jókora darab kiszakadt. Egyébként is a hártva több helyen lyukas. — Budapest, Nemzeti Múzeum könyvtára.

¹⁾ А в бетінек itten cursiv □ alakja van, holott egyébként az egész oklevélben a rendes к alak fordul elő.

²⁾ А к-бől csak az első vonás van meg (к helyett і).

³⁾ Ez az и betű аа alakban (е-бől képezve) fordul elő.

⁴⁾ А кто и земляникъ fölé van írva.

IV.

К. н. (1323 után).

István bán, az egész bosnyák, sói és uszorai földnek, az alvidékeknek és a hlmi földnek ura, és fivére Vladislav a nagy Stipanič Gergely kneznek, kit a bosnyák nemesek élén a feleségéért a buri királyhoz küldött volt, ezen szolgálatáért örök időkre öröklési joggal öt falut adományoz minden jövedelmükkel együtt. E faluk: Čečva, Hrstuš, Unenavišičiškš, Volovič és Modrič. Tanuk: Ratosav tepčē, Hlap, Ščitkovič Vuk bosnyák vajda, Beroevič Dabiš knez, Zorinovič Drgoš knez bosnyákok fivéreikkel együtt; — Zagoriából: Puricič Poznan zsupán és fivérei; — Neretvából: Vučkovič Vuk és fivérei; — Rámából: Pribovič Ostoč knez és fivérei; — Dumnoból: Bogdán vajda fivéreivel; — az alvidékről: Porodaš zsupán és fivérei; — Uszorából: Vojko uszorai vajda és Tihorič Viti knez fivéreikkel; — Sóból: Budoš zsupán és fivérei; — Trebotičból: Ivahn zsupán és Obradovič Gojsav fivéreikkel. Jótálló az udvar részéről: Radosav tepčē fia, Vukosav. Irója: István bán iródeákja, Pribisav.

Къ нмѣ wt(ь)ицъ и сннѣ и скети (sic) А(Х)ХА. Азл¹⁾ свети Гръгѣрь а зовомъ банъ Степанъ, по лиаости вожнии р(осподн)иъ великъ земляавъ воевнечиниъ и солскниъ и Ус(о)рьскниъ и Донниъ князь и Х(Х)ильскне земляи р(оспо)а(н)иъ, и врьте мон княза Каласлаавъ и а(а)селъ и а(а)селъ (sic bis) князѣ Гръгѣрьъ великомѣ Стипаничѣмъ и а(а)селъ и а(а)селъ (sic bis) князѣ Гръгѣрьъ великомѣ Стипаничѣмъ лиаость свою би нма прѣ²⁾ и аХшѣ, и алаавъ елѣ прѣко Чечевѣ, аоро (sic) Хрѣстѣишъ, трети бненишннечкиъ (sic), а Колокннъ, аоро (sic) Мадричъ. Тон мѣ аамо за перовѣ вриѣ (sic) сажавѣ тааъ, кааа гъ посавьао прнаа нашии каветан по госпою по мою црѣ вѣрьскомѣ, и У томъ павъ подса(Х)и прѣо и вриао. И в банъ Степанъ с вртоаъ монъ с княземъ с С(а)вѣлаавомъ таи савъ нма алаавъ князѣ Гръгѣрьъ Стипаничѣмъ У вике викавъ, нмаѣ и перовѣ wt(ь)аомѣ, да мо (sic) се то не порече викааре, ни нмаѣ ни перовѣ wt(ь)аомѣ (sic), що би гъ не опитѣаъ цркъ воевнечки, са велин дохоци и са велин кѣино. А томо (sic) сѣ склаоци дрови Бошнине: точевъ Ратосаавъ (sic) и с вричнмъ, Хлапъ и с вричнмъ, Вѣки

¹⁾ Az első а betű javítva.

²⁾ Így javítva, helyesen впрѣ.

г(оспо)л(н)иъ и Оусоре и Хальске земле и Дольнихъ кран, и питахъ
всехъ племенитихъ люди, ки соу оу тихъ оу тихъ (sic) з(е)млахъ, и вси
едини(ь) гласо(ь) рекоше, да соу Банице племенито кнезѣ Кака
Вькославиѣ и неговѣ братѣ кнезѣ Павла. И тѣ емь Стипанъ и
иои братъ кнезъ Владиславъ даска владость кнезю Вькоу Вькосла-
виѣю и неговю братю кнезю Па(к)лоу оу владение вьскому пле-
менитю чадекоу, ки е оу Косин, да потерахъ тоу з(е)млоу нме-
нелъ Банице с Пешю, Поцтинне сь Брьбалин, Токлаке все коупно,
Санилице вт мее до мее, Поустарне все коупно, Трикоу вт мее до
мее, Пишеницоу всю коупно, Красноулино в(т) мее до мее, Полим-
чно горне и дольне вт мее до мее, Чринино вт мее до мее, вши
Жепини вт мее до мее, оу Брвани Дрвани вт мее до мее; терьли
все Варинице вл мее до мее, Коцаль до Соухала (sic) (и)
Рапта в(т) мее до мее. Нзъ (sic) емь Стипан(ь) и иои братъ кнезъ
Владиславъ тоу з(е)млоу потеранска кнезю Вькоу Вькославиѣю
и негѣ братю кнезю Павлоу вькоу вькома и нинь всталоу. То
створихъ за Казюю вьрнюоу службу, за тоу службу, када вихъ
оу Раци и вш ли рьбана; и тоу Вькѣ пола вѣ коня сво(га) полдиче
пола мѣ, и тоу негѣ искоше на смерть. Дроутоу служюу чини,
када внише ц(а)рь ршики оузелъ неки иои градь; тоу скрози Вькѣ
взехъ(ь) иои градь, и тоу проди Какъ крѣвъ за мѣ. Третюу служюу
оучини Вькѣ, када вш внише кралевъ некрѣвники оузелъ градь иои
Кисоѣн (sic); талди вш Вькѣ Вькославиѣ оузе травски кралъ; скрози
то оузехъ иои градь. То послужки Какъ Вькославиѣ; за те службу
да потерахъ Банице и Пешъ ионилъ антоу и закономъ, да не
служки нинилъ, таклюу цитомъ тѣре соудницомъ; да е племенита
тла з(е)мла, ка се нменю(е) оу томъ антоу, Какюу Вькославиѣю
и негѣга (sic) братю Павлоу вькоу вькома и нинь всталоу. И
приде Гроури Навлокиѣ и зъ братиомъ и Влацько Вькославиѣ
(sic) и зъ брат(и)омъ, и постаинше котаръ Зьмаланики Павлокиѣи
а Банице-Вькославиѣи коупно с к(о)таромъ. И на то соу пристаи
и сьлоци дьбри Бошиаве и Оусоране: оу почело пристаи и сь-
лок(ь) Владиславъ Дакиѣи и зъ братиомъ, дроуто Ратко Шанта,
сьлоки и пристаи, и зъ братиомъ, Мрькое Шьнтоеланинъ, при-
стаи и сьлоки, и зъ братиомъ(ь); од Оусоре: Привиславъ Хлапо-
тиѣ, пристаи и сьлоки, и зъ братиомъ, Стипое Чьленич(ь),
сьлоки, и зъ братиомъ(ь), Пороученъ Привиславиѣ, сьлоки толюу,
и зъ братиомъ; вт Дольнихъ кран: Ратко Лоужацъ, сьлоки и при-
стаи, и неговѣ остаи. То с(т)ворихъ, да та антъ оуби вьскога

анта и не море инеланъ претивоу нелюу говорити, ки вш при пи-
санъ на тоу з(е)млоу, оу (и)ле на Банице, даи послан, — вьскога
повнѣ. [А] тко вш то порекалъ монхъ всталихъ, да е проклетъ
щемъ и спнои(ь) и с(в)тнѣмъ л(оу)х(о)мъ и - л - с(ка)н(е)л(н)етн
и с(к)е(т)омъ Мари(о)ви и вшлин в(о)гоу оуто(н)шини оу си вькѣ
и оу прилоуш; и да е причестники Ниоан скарнитскоу, тко вш то
притвориалъ. Писа Коупоуцацъ, вана Стипана лрѣ(ь), (nagyobb betük-
kel) вт с(н)на в(о)жнѣ ронста · 4 · антъ и · 7 · и · 11 · и · 10 · анто.

Eredetije 37,5 cm hosszú, 17 cm széles hártján, alul 3,5 cm felhajtott
széllal. Viaszpecsétje: István bán rondes báni pecsétje. Körmend, n. a. l.

VII.

Suha Prozačca, é. n. (1353 körül).

Vladislav knez, neje Hona, (fiók) Tvrtko bán és fivére,
Vlk knez, tizenkét bosnyák esküje alatt fogadják Vlkoslavić
Vlatko kneznek, hogy azt a levelet, melyet István bán Vlkoslav-
nak adott, megtartják. Tanúk reá: Purča vajda, Ivanović Ivahn,
Obradović Vladislav, Tepčić Vleihna, Dukoević Boleslav, Dobro-
voeivić Vljaj, Hrvatinić Vlkac, Čavlović Budislav, Pribinić Branko,
Radoeivić Jurša bosnyákok fivéreikkel együtt; — az alvidékről:
Novaković Ninoslav, Gapilović Stane, szintén fivéreikkel. Jót-
állók: az udvar részéről Bélihnić Bogdan, az ország részéről Hrvat-
tinić Stépoc és fivéreik. Irója Dražeslav, Tvrtko bán, előbb pedig
István bán iródeákja. Iratott a fentemlitett helyen akkor, a
mikor Tvrtko bán először jött Hlmba.

Къ нме в(о)ца и с(н)на и с(в)тога л(х)ха алниъ. Азъ
рлѣв в(о)жн и с(к)етога Грыѣра л зокимъ го(спо)л(н)иъ кнезъ Вла-
диславъ и ресноѣ кнегинѣ Елѣна и г(оспо)л(н)иъ емь Тьртко и
неговѣ братъ кнезъ Вькѣ дади сѣ вьрѣ свое гесподьскѣ и присеган
сѣ дѣланидесте дьбрихъ Бошианъ и потьрлюу мѣ своилъ антоу,
како да га нѣте порѣни кнезѣ Влацкѣ Вькославиѣи внога анта, ко-
ега е писалъ г(оспо)л(н)иъ емь Стѣпанъ кнезѣ Вькославиѣ, и тѣ
закомъ, кон е писалъ емь Стѣпанъ кнезѣ Вькославиѣ ѣ внизи
антъ, како да га нѣте порѣни ни кнезѣ Влацкѣ ни неговѣ дѣте-
тевѣ, негѣ ли да мѣ е вниъ законъ; на то мѣ сѣ вьрѣ дади и
присеган дѣланидесте дьбрихъ Бошианъ. А томѣ сьлоци дьбри
Бошиане Пѣрѣла, ковола, и сѣ братиомъ, Неахъиъ Неавокиѣи и сѣ
братиомъ, Владиславъ Вьралокиѣи и сѣ братиомъ, Вьчична Тен-

чиѣ и съ братиѣмь, Колеславъ Дѣковичиѣ и съ братиѣмь, Кланъ Дюроковичиѣ и съ братиѣмь, Калкиць Хрълатиниѣ и съ братиѣмь, Кѣланславъ Чабловичиѣ и съ братиѣмь, Бранко Привиничиѣ и съ братиѣмь, Юриша Радковичиѣ и съ братиѣмь; а въ Долынихъ краи Нинославъ Нокаковичиѣ съ братиѣмь, Станицъ Ганиловичиѣ и съ братиѣмь. А тоиѣ приставѣ въ дѣора Богданъ Бѣльчанинѣ и съ братиѣмь, а въ владаниѣ Степѣ Хрълатиниѣ и съ братиѣмь. А тко ѣе то порѣни нан преткорити, да е проклетъ въ(ѣ)цель и синоль и дѣхоль с(ѣ)тнѣ и матернѣ в(о)жнѣмь и четириѣмь ек(а)нѣи(н)ети и дѣманадесете ап(ѣ)столома и селѣдесеть и селѣмъ изъбраннѣмъ и бѣсѣмъ в(о)гѣмъ Угданьшнѣмъ ѣ си бѣкѣ и ѣ гредѣмъ, и да е причестникъ Нивѣ скарнѣтскѣмъ, конъ прѣла с(н)на в(о)жнѣ на распѣтѣ за тридесети сребрѣнѣмъ пѣнези, и конъ изъмѣмъ ѣнекиѣ: пропини, пропини, пропини, — крѣвъ на нѣмъ и на чѣлѣхъ еѣа. А се се сѣрши на Сѣхонъ на Прозрачѣ, къда гредѣше г(оспо)д(н)нѣ ванѣ Тѣртко и прѣво ѣ Халѣскѣмъ землѣ. А се писа Дралеславъ лѣвѣкѣ г(оспо)д(н)на ванѣ Тѣртка, а прѣво лѣвѣкѣ ванѣ Колеславѣного г(оспо)д(н)на ванѣ Стѣпана.

Eredetije 36.5 cm hosszú, 141—145 cm magas hátyán, alul 3.5—4 cm fölhajtott széllel, függő viaszpecséttel. Körmend, u. a. l.

VIII.

Suha Prozračca, é. n. (1353 körül).

Vladislav knez, neje Pona, és fiok, Tvrtko bán, valamint fivére, Vlk knez, tizenkét bosnyák esküje alatt fogadják Vlkoslavie Vlatko kneznek és gyermekeinek, hogy sem foglyukká, sem kezesükké, sem jótállójukká nem teszik, sem őt, sem gyermekeit; továbbá eskü alatt ígérik, hogy minden birtokában, a mivel István bán halálakor birt, bántatlanul megtartják. E birtokok: Kluč és az alatta fekvő következő faluk: Ig, Lipovici, Rudinice, Ribice, Lubine, Sveta Gora. Mindezeket határról határra István bán adta volt Vlatko kneznek. Továbbá Zemnicában két falu: Lipnica és Stenuice, — Vrbanaban két Laticie három faluval, u. m. Kble, Ekotino és a fél Blizek. Tanuk reā ugyanazok, a kik az előbbi VII. sz. levélben, valamint a jótállók is; írója szintén, valamint az idő is.

Къ нѣмъ въ(ѣ)ца и сина и с(ѣ)тѣма д(ѣ)хѣмъ ам(н)нѣ. Азѣ рабѣ в(о)жнѣ и с(ѣ)тѣма Грѣмъра а зѣмѣмъ г(оспо)д(н)нѣмъ князѣмъ Кѣланславѣмъ

и господѣмъ княгинѣмъ Сѣвѣа и ннѣ с(н)нѣ г(оспо)д(н)нѣ ванѣ Тѣртко и негоѣмъ братѣ князѣмъ Калѣмъ дланъ сѣмъ вѣрѣмъ (ѣо)мъ господѣмъ и присеганъ сѣмъ дѣманадесете дѣвѣхъмъ Бошнѣмъ князѣмъ Клатѣмъ Калѣкославѣмъ и негоѣмъ дѣтѣтѣмъ, да нѣ ѣ ннѣмъ сѣзаникѣмъ ни талѣникѣмъ ни порѣченикѣмъ, ни негоѣмъ дѣтѣмъ, и да нѣмъ се не може вѣра сѣрѣни, чѣса не угдѣлаата она дѣманадесете, конъ ста ш ннѣмъ присегла. Н више тога нѣмъ сѣмъ дланъ вѣрѣмъ и присеганъ нѣмъ сѣмъ, ѣ коемъ га е дѣжаннѣмъ вадѣрѣмъ ванѣ Стѣпанѣмъ, да нѣмъ за вишези нѣмъ пѣчлѣмъ ниткорѣ, и да нѣмъ на то нѣмъ ни вът когарѣ ни правѣмъ ни ванѣ рѣчнѣ, ни негоѣмъ братѣмъ ни негоѣмъ братѣмъчѣмъ ни негоѣмъ синоль-ниткорѣ; нанпрѣ за Калѣмъ, како га е ванѣ Стѣпанѣмъ ѣ нѣмъ вадѣрѣмъ самога, тако да е негоѣмъ и негоѣмъ дѣтѣтѣмъ; и за она сѣла, конъ сѣмъ дланъ полѣ Калѣмъ, ѣ нѣмъ Нгѣмъ безѣмъ нѣмъ, Лѣпокици безѣмъ нѣмъ, Рѣднѣмъ безѣмъ нѣмъ, Рѣнѣмъ безѣмъ нѣмъ, Лѣбнѣмъ безѣмъ нѣмъ, С(ѣ)тѣмъ Гора безѣмъ нѣмъ, та е сѣла дланъ ванѣ Стѣпанѣмъ князѣмъ Клатѣмъмъ вът мѣе до мѣе полѣ Калѣмъ. Н ѣ ннѣмъ ѣмъ бѣсѣмъ дѣжаннѣмъ, ѣ коемъ га е ванѣ Стѣпанѣмъ вадѣрѣмъ (ѣо), на бѣсе вѣра то, що дѣжнѣ ѣ Зѣмѣннѣмъ дѣв сѣлѣмъ, Лѣнѣннѣмъ и Стѣннѣмъ, и ѣмъ Крѣванѣмъ дѣа Лѣтнѣмъ е трѣмъ сѣлѣмъ, ѣ нѣмъ Кѣлѣмъ и Ёкотинѣмъ вът мѣе до мѣе и полѣ Банѣмъ; и ѣмъ ннѣмъ ѣмъ кѣсѣмъ, ѣ чѣмъ голѣмъ га е ванѣ Стѣпанѣмъ вадѣрѣмъ, ѣ конъ голѣмъ дѣжаннѣмъ, да нѣмъ е на бѣсе вѣра. Н да не може прѣнѣти ниткорѣ ѣмъ нашѣмъ господѣствѣмъ Клатѣмъкоѣа чѣо-бѣкѣ, ни сѣмъ ванѣ Тѣртко ни негоѣмъ братѣмъ князѣмъ Ванѣмъ вѣрѣмъ колѣ княза Клатѣмъ, на то нѣмъ сѣмъ вѣрѣмъ дланъ и присеганъ. А тоиѣмъ вѣрѣмъ и присеганъ сѣвѣоци дѣвѣмъ Бошнѣмъ,¹⁾ нанпрѣмъ вѣсѣола Пѣрѣмъ и съ братиѣмъ, Нѣлѣмъ Нѣанѣнѣмъ и съ братиѣмъ, Кѣланславъ Вѣрѣдѣнѣмъ и съ братиѣмъ, Ванѣмъ Тѣпнѣмъ и съ братиѣмъ, Колѣславъ Дѣковичиѣмъ и съ братиѣмъ, Ванѣмъ Хрълатиниѣмъ и съ братиѣмъ, Кѣланславъ Чабловичиѣмъ и съ братиѣмъ, Кланъ Дюроковичиѣмъ и съ братиѣмъ, Бранко Привиничиѣмъ и съ братиѣмъ, Юриша Радковичиѣмъ и съ братиѣмъ; а въ Долынихъ краи Нинославъ Нокаковичиѣмъ и съ братиѣмъ, Станицъ Ганиловичиѣмъ и съ братиѣмъ. А тоиѣмъ приставѣмъ въ дѣора Богданъ Бѣльчанинѣмъ и съ братиѣмъ, а въ владаниѣ Степѣ Хрълатиниѣмъ и съ братиѣмъ. А тко ѣе то порѣни а нан прѣтѣорити, да е проклетъ въ(ѣ)цель и с(н)ноль и д(ѣ)холь с(ѣ)тнѣмъ и мат(ѣ)рнѣмъ в(о)жнѣмъ²⁾ и четириѣмъ ек(а)нѣи(н)ети и дѣманадесете

¹⁾ Iráshibából sz helyett sz.

²⁾ Körülbeül öt betűnyi vakarás.

III.

Az oklevelek diplomatikai méltatása.
Topographiai eredmények.

A közöltük oklevelek egyaránt érdeklik a történetirót, a nyelvészt és a szláv oklevéltannal foglalkozót. Az oklevelek nyelvészeti taglalásába nem bocsátkozhatunk. Méltatásunk inkább a történet-diplomatikai szempontok kidomborítására szorítkozik.¹⁾

Ezen cyrill írású 12 oklevélnek fele (6 darab) keltezett s ugyanannyi (6 darab) keltezetlen. Elsősorban is tehát ezeknek a keltezése állapítandó meg.

Direkt keltezése a Nemzeti Muzeumból való 3 [III. (1323), — IX. (1354) — és X. (1357) sz.] oklevélnek van; a körmen-diek közül csak 2 [a VI. (1331) és a XI. sz. töredék (1367)] van keltezve, s ugyszintén a szarajevoi Muzeumban őrzött 1 darab oklevél [XII. (1380) sz.]. A többi 6 darab (I., II., IV., V., VII. és VIII. sz.) keltezetlen. Ezek keletjének legalább valószínű megállapítását a tartalmukból kell megkísértenünk. Kiállítójukat tekintve 1 drb. (III. sz.) egy Skočić nevű Zemlnik-zsupai birtokostól való azaz magánoklevél, a többi 11 darab közül 5 darab Kotromanić Istvántól, 6 (5 + 6 = 11) darab Tvrtkotól való, még pedig 5 darab a bánésága, 1 darab meg a királysága idejéből.

A Kotromanić István-féle 5 darab közül az I. kluč-i Hrvatin knez Vlkoslav fiának szól. A II. is ugyancsak Hrvatin knez ugyanezen Vlkoslav fiának adatott ki s voltaképpen az I-ben tett adománynak ünnepélyes ismétlése. E kettőnek tárgyi és személyi összetartozása, hozzávéve, hogy még az adományozás indokolása is ugyanaz, egyenesen arra utal, hogy kiállításukat is minden valószínűség szerint egymáshoz közelfekyő időbe helyeztük. A IV. darab Stipanić Gergelynek adatott ki, a ki aligha lesz más, mint Hrvatin fivére, az I. és II. említett Vlkoslavnak, a III-ban szereplő Pálnak és az V-ben említett

¹⁾ A raguzai szláv oklevelek nyelvezetére vonatkozólag a legbecse-sőbb tanulmány: „Die Ragusaner Urkunden des XIII.—XV. Jahrhunderts.“ M. Rošetar. Archiv für slavische Philologie, XVI—XVII. évf.

Vlkenak nagybátyja. Megnézve ez adományozottak családfáját, azt látjuk, hogy az I., II., III., IV. és V. sz. darabok a nagy Stipanić I-ső és 2-odízi leszármazóit illetik. A többi VI., VII., VIII., IX., X., XI. és XII. sz. oklevelekben az említett Vlkoslav Vlk és Pál, (VI. és XI. sz.) valamint Vlatko (VII., VIII., IX. és X. sz.) fiai és Vlke fia Hrvoja (XII. sz.) szerepelnek, azaz a harmadik s későbbi generáció.

A Milében (I. sz.) kelt oklevél ugyanarról az adományról szól, a melyről a II. sz. Keltezésére vonatkozólag irányt ad az oklevél maga, a mennyiben azt írja, hogy a horvát urat az adományos otthagya s hozzá, a bosnyák bánhoz, pártolt át. Tudva ezt, hogy Hrvatin és fiai a Šubić-ok rokonai és hívei voltak (v. ö. Függelék, B) alatt felhozott okleveleket), kétség-telen, hogy ez adományozást Mladen bán letörése utáni időre, legbizonyosabban 1322-re tehetjük. Ugyanez oklevélnek egy-koru latin fordítása is megvan.

A II. sz. oklevél bizonyosan 1340 előtt kelt, mert István bán az adományt a bosnyák bogumil-egyház feje, Radoslav nagy déd, a nagy gost és az egyház vénei: Radomir, Žunbor és Vlk starac előtt teszi. Azt pedig tudjuk, hogy 1340-ben tért át a római katolikus hitre. Előbb említettük már, miért tartjuk 1323 körül kiállítottnak.¹⁾

A IV. sz. kelet nélküli oklevél kiállításának idejét hozzávetőleg abból a körülményből állapíthatjuk meg, hogy Stipanić Gergely knez azért kapta az adományt István bántól, hogy a bosnyák nemesek élén István bán feleségéért ment a buri (црп-кору) királyhoz. Tudvalévő, hogy Kotromanić István felesége Kázmér kujavialeslani herezeg leánya volt, — Lokietek Ulászló lengyel király leányának, Erzsébetnek, Róbert Károly magyar király feleségének, unokatestvére. Mit ért az oklevél kiállítója buri király alatt, nem tudjuk. Reánk nézve ez oklevél keltezésének a megállapítása szempontjából nem is ez a fontos, hanem az, hogy István bán házassága 1323-ban történt. Igen valószínű az a feltevés, hogy Stipanić Gergely 1323-ban ment a meny-asszonyért, tehát az oklevél 1323 körül, illetőleg közvetlenül utána íratott.

¹⁾ V. ö. még Blagay Oklevéltár, I. sz., 1325. máj. 25, midőn Vlkoslav már „in castro nostro Cluc“ keltez.

Az V. sz. oklevél datumából csak a nap keletét tudjuk: nov. 24. Kiállítója Erzsébet bänné és fia István. Tudván azt, hogy Erzsébet, István bán anyja, 1331-ben halt meg, ez oklevelet István bán uralkodásának kezdete: 1322 és anyja halála éve: 1331 közé kell helyezniünk. Az, hogy ez oklevelet tulajdonképpen Erzsébet bänné állítja ki és ő is van megnevezve első helyen, István bán pedig csak utána jön, arra látszik mutatni, hogy ez oklevél mindjárt Kotroman halála és Kotromanić István bánágának kezdete közt, Erzsébet bänné özvegyi idején, 1322-ben kelt. Tekintve azonban, hogy az oklevélben István bán neje is említve van, ő pedig 1323-ban nősült, inkább e mellett kell maradnunk. Még kell jegyeznünk, hogy Erzsébet bännének ez az oklevele nem az első a Vladislav knez részére kiállított oklevelek között, mert ez oklevele megemlíti, hogy ő és fia István tízennegyedmagukkal már előbb esküt tettek Vladislav kneznek. Ez esküről okvetlenül oklevél kelt, mint a hogy 1354-ben is (IX. sz.) midőn Tvrtko bán esküdött az anyjával, fivérével és tízenkettőmagával ugyanazon kneznek. Ez az oklevél azonban nincs meg.

Tvrtko keltezetlen oklevelei közül a VII. és VIII. sz. Suba Prozačca-n még Vladislav knez, Tvrtko bán atyja, állította ki. Ennélfogva 1354 előtt kellett íródniuk, mert az 1354-ben kiállított IX. sz. oklevélben Vladislav már nem szerepel, csak felesége (özvegye?) Itona. Még pedig csaknem egy időben, mert mindkettőnek t. i. ugyanaz a kiállítója, írójuk Dražeslav írődeák, ugyanazon a helyen irattak, ugyanazok a tanúk és az esküt tevők is. Mindezekon kívül még két körülmény hozható fel, melyeknél fogva e két oklevelet egészen biztosan Tvrtko bán uralkodásának legelejére, 1353-ra, tehetjük. Az egyik az, hogy István bán haláláról van bennök szó és mindkettő, mint a szöveg is említi, István bán két oklevélének megerősítése; a másik pedig az, hogy az oklevél szavai szerint ez a megerősítés, illetve az oklevél kiállítása akkor történt, mikor Tvrtko első ízben (tehát uralkodása legelején) járt Hlmben. Ennyit a keltezetlen oklevelekről.

Ami a keltezettekkel illeti, ezekről a következőket tartjuk megjegyzendőeknek. A III. sz. 1323-ban kelt oklevél annyiban tér el a többitől, hogy magán oklevél. Összehasonlítván a bán írődeákjai írta levelekkel, azonnal feltűnik, hogy írása durvább,

rendetlenebb és gyakorlatlanabb. Tartalma, eltekintve a magánjogi vonatkozásoktól, eléggé sovány. Topographiai jelentősége annyiból van, hogy a zemlniki zsupánság területéről kelt. Az a megjegyzés, hogy akkoron Hrvatiníć Pál knez volt Zemlnik ura, mindenesetre figyelembe veendő, mert 1287. május 28-án¹⁾ a zemlniki zsupánság Prijezdanak, Kotromanić István bán nagyapjának volt a birtoka. Az a másik megjegyzés pedig, hogy Pál knez akkor István bán híve volt, arra enged következtetni, hogy, mint fivéréi Vlkoslav és Vlke, ő is otthagya a Šubićokat s ez elpártolásért kapta a zemlniki zsupát. Sajnos, az erről szóló oklevél nincs meg.

A IX. sz. 1354-ben hely nélkül, valamint a X. sz. 1357-ben szintén hely nélkül kelt oklevél már megjelent a Történelmi Társban, azonban hibásan. Ezzel indokoljuk — azon kívül, hogy ez okleveleket a maguk teljes összefüggésében akarjuk adni — újból való közlésüket. Így hiba pl., hogy a bevezető sorokat $\text{npuae} \dots \text{ca} \text{ } \text{opra}$ Wenzel ekként olvassa: $\text{npuae} \dots \text{ca} \text{ } \text{opra}$ stb. s ezen hibás olvasás alapján a 18. l. 3. pontban mondja: „Tvrtkonak anyja, ki az 1354-iki okmányban Strjnek neveztetik, az 1357-ikiben pedig Itona néven említették“ — holott az eredetiben a bán anyja meg sines nevezve, hanem általában az mondatik róla, hogy „midőn Magyarországból (ca opra) visszatért“.²⁾ Hibás továbbá, hogy a szláv szövegben Obradović helyett Obralović van szedve, Dobrovojević helyett Dobrovojebić (!) stb. A bevezetésben a szláv szöveg azt mondja, hogy a király anyja megérkezett fiával, Vlk knezzel (ca knezalja c Balkolje). Ezt Wenzel ekként fordítja: „az ő fiaival és knezeivel és nagyjaival“. Továbbá: „... sem Vlatkotól, sem az ő védenceitől, sem tuszaitól, sem a hatalma alatt lévőkötől, sem gyermekétől semmi el nem vétetik“ — fordítja Wenzel, holott az eredetiben az mondatik, hogy: „Vlatko nem lesz jótállójuk, sem kezesük, sem foglyuk“ stb.

A XI. sz. sajnos csak töredékben maradt oklevél keltezése 1367, a XII. sz. alattinak 1380.

A keltezés megállapítása után rátérhetünk az oklevelek diplomatikai méltatására.

¹⁾ Blagay Oklevéltár, XXV. sz.

²⁾ Ezt a hibát már Ruvarac észrevette a sarajevoí Glasnik, 1894. évf. közölt Tvrtkoról szóló tanulmányában.

Kotromanié Istvánnak eddig két cyrill betűs oklevele volt ismeretes.¹⁾ Az egyik 1332. okt. 23. hely nélkül, a másik 1333. márcz. 15. Szreberniken kelt. Mindkettőt a raguzaiak részére állította ki. Az előbbit Prêboje, István bán főíródeákja, írta, a másíknak írója nincs megnevezve. Diplomatikai szempontból nevezetes az első, mert a raguzai köztársaság íródeákja (gramatik) egy utóiratot ragasztott hozzá, a melyben elmondja, hogy ezen irat két példányban állíttatott ki, melyek egyikét a bán őrizze meg a maga kuriáján. A másik oklevél azt mondja, hogy négy — két latin és két szerb — példányban állították ki, melyek ketteje szintén István bánnál őriztessék. Ebből a körülményből némi bizonyossággal következtethetünk arra, hogy a bosnyák bánoknak, és pedig már Kotromanié István alatt, ha nem is levéltárak, mindenesetre oklevélgyűjteményük volt, melyet a bán kuriáján őriztek. Hol volt e kuria, az az oklevelekben nincs megmondva. S mivel tudjuk, hogy a bánok több helyen székeltek, hogy pl. csak a két legismertebbet, Visokit és Bobovacot, említsük, meg sem határozhatjuk, hol lehetett.

Bárhol lett legyen is, oklevélgyűjteményük mindenesetre volt, s azért joggal mondhatjuk azt is, hogy kancelláriájoknak is kellett lennie. Erre mutat egyebek közt pl. a „nagy íródeák“ elnevezés is, a mit mi hajlandók vagyunk akként értelmezni, hogy az említett Prêboje a kancelláriában alkalmazott íródeákok (mindig deák²⁾) és nem, mint a moldvai vajdák íródeákjai = logofetek, sem mint a raguzai írkok = gramatik) feje volt. Sajnos, az íródeákok nevén, s azt is csak néhányén, kívül a kancellária szervezetéről semmi egyebet nem mondhatunk. Az oklevelek datálásából azt látjuk, hogy különböző helyeken adtak ki. A kancellária tehát nem működött a kuria székhelyén, hanem a bán magával vitte.

István bánnak most közölt öt darab oklevelével cyrill betűs okleveleinek száma höt-re emelkedik. Ez öt oklevél közül négynek az írója is megnevezi magát, nevezetesen az egyik Radén, a másikat Pribisav, a harmadikat Kupusac, az utolsót Prêboje írta. Az ötödiknek, a mely a bosnyák egyház fejei előtt és

¹⁾ Mindkettő Miklosich, Monumenta Serbica, 101. és 105. l. — LXXXV. és LXXXIX. sz.

²⁾ Egy Ninoslav korabeli esetét kivéve, Miklosich, i. m.

jelenlétében iratott, írója nem nevezi meg magát, de abból a körülményből, hogy az irat a nagy gost házában készült, valószínűnek vehetjük, hogy valamelyik a bosnya egyház fejei közül írhatta.

Ez íródeákokról, a mennyiben csak ez oklevelekben, azaz egyszer, fordulnak elő, semmi bővebbet sem tudunk. Az első, még Erzsébet bánné nevében kelt oklevél írójáról, Radén diákról valószínűnek tartjuk, hogy még Kotroman szolgálatából maradt, mert a másik három íródeák mindannyiszor hozzáteszi a nevéhez, hogy ő István bán íródeákja, Radén nem. Ebből a körülményből az tűnik ki, hogy Erzsébetnek külön íródeákja volt, meg Istvánnak is. Prêboje, az I. sz. oklevél írója, minden valószínűség szerint ugyanegy a fentemlített 1332-i oklevél főíródeákjával.

Ez az 5 oklevél ugyanazon család tagjai részére, s ugyanazon tárgyban állíttatott ki. Szövegezésük semmiben sem különbözik István bánnak már ismert két levelétől. Az invocatio, mint már Ruvarac is megjegyezte az ismert kettőről,¹⁾ itt is ugyanaz, t. i. az atyának, fiának és szentléleknek nevében. Ez különösen felötlük az 1340 előtt keltezett levélnél (II. sz.), mert István és fivére a bogumil-egyház fejei előtt saját és elődeik üdvére fogadva teszik az adományt. Már Ruvarac, a ki pedig ez oklevelet nem ismerte, esodálatának adott kifejezést, hogy a bogumil vallású István ilyen invocatiót használ.

Nevezetes, hogy az 1323-ikiban, az 1331-ikiben és az 1346 körül keltezettben István bán rövidesen elmondja azon szolgálatokat, a melyekért az adományokat teszi. Ez az okadatolás megfelel a nyugoti oklevelek narratiójának, s a bosnyák oklevelekben ritkábban fordul elő. A bánok rövidesen említik ugyan, hogy az illető adományozottat szolgálataiért jutalmazták, de e szolgálatokat ritkán részletezik.

Ezekben az oklevelekben is, mint a bosnyák oklevelek legtöbbszörében, felsorolhatunk a bosnyák főurak, és pedig, mint rendesen, vidékenként. Ez a sajátosság világot vet a régi bosnyák birtokos nemesség származására, a mennyiben az illetők rendesen Bosznia azon részének birtokos nemességét alkotják. Okleveleink közül a III. sz. a zemlniki zsupa birtokosairól ad közelebbi felvilágosítást. Ezek a következők: Skočić Bonislav

¹⁾ Banovanje Tvrtka bana 1355—1357. Sarajevoí Glasnik, 1894.

(sajnos, nines megemlítve, hol fektüdt a fél gomila föld), Dobrković Boroe knez, Čavlović István, Erčić István, Vratislavić Toloe, Matiević Vleko, Ezević Hotên, Voihnić Mileta, Zovinović Boleslav, Kalinić Pribislav, Radogostić Dobrogost, Ignović Mrdese, Tolislavić Prvoneg, Ugrinić Vlk, Rodović Dániel, Tolislav és Marković Lubeslav. Ebből az oklevélből megtudjuk azt is, hogy ez időben, 1323-ban, Zemlnik Boszniához s Kotromanić István bán-sága alá tartozott, az egész zsupának ura pedig Hrvatinić Pál knez volt.

A IV. sz. oklevélben a következők fordulnak elő: *a)* bosnyákok: Ratosav tepče, Hlap, Šćitković Vuk bosnyák vajda, Beroević Dabiš knez, Zorinović Dragoš knez; *b)* Zagoriából: Purčić Poznan zsupán; *c)* Narentából: Vučković Vuk; *d)* Rámából: Pribović Ostoe knez; *e)* Duvnóból: Bogdán vajda; *f)* az alföldről: Porodaš zsupán; *g)* Uszorából: Vojko uszoraí vajda, Tihoreić Viten knez; *h)* Sóból: Budoš zsupán; *j)* Trebotićből: Ivahn zsupán, Obradović Gojsav.

A VI. sz.-ban: *a)* bosnyákok: Daabić Vladislav, Šanta Ratko, Šćitovlanin Mrkoe; *b)* Uszorából: Hlapotić Pribislav, Čelnicé Stipoe, Pribislavić Poručén; *c)* az alföldről: Lužae Ratko.

Az I-ben: *a)* bosnyákok: Radoslav tepčić, Dabiša knez, Dragoš knez, Krkša zsupán; *b)* Zagoriából: Poznan zsupán; *c)* Rámából: Ostoe knez; *d)* Uszkobleből: Vlečković Hrvatini; *e)* Uszorából: Vojko vajda, Čeprić Branoš; *f)* Sóból: Budoš zsupán, Hlap čelnik; *g)* Trébotićből: Ivahn zsupán.

Ezeket egymással összehasonlítva, kitünik, hogy Hlap, Poznan, Vojko vajda, Budoš zsupán, Ivahn zsupán, Radoslav tepčić, Dabiša knez, Dragoš knez, Ostoe knez kétszer, a többiek pedig egyszer fordulnak elő.

Tvrtkótól eddig hat oklevelet ismertünk.¹⁾ Az első 1367, a második 1375. február 9. kelt, a harmadik évnélküli, a negyedik 1378-ban, az ötödik (1382) és a hatodik 1387. április 9-én kelt.

Tvrtko leveleinek diplomatikai méltatására nézve tudnunk kell, hogy ő 1377-ben királylyá koronáztatta s ezért a szerb uralkodók jogutódjának tekintette magát. Ez időtől kelt levelei aztán egészen másképen fogalmazvák, mint báni levelei.

¹⁾ Miklosich i. m. 176., 184., 185., 186., 200. és 209. lap.

Ezekben a bosnyák bánok megszokott irmodorát követi, az előbbieken a szerb uralkodók dagályos stílusát. Fentemlített báni oklevelei közül az első Dražeslav diák írta, a ki ez oklevélben közelebbről is megjelöli magát, a mennyiben hozzá teszi, hogy Boić nemzetségű. A másodikat Brajen diák írta Bobovae alatt. A harmadiknak írója nines megnevezve s a hely is másképen van megadva, mint az előbbié, a mennyiben nem Bobovae alatt, hanem Bobovae városunkban. Mindamellett valószínűnek tartjuk, hogy ugyanazén Brajen diák írta, mint az előbbit.

A koronázás utáni oklevelek elsejét Vlade írta, a ki már nem diáknak, hanem logofetnek nevezi magát. A másodiknak írója nines megnevezve, sem a harmadiké.

Ezen hat oklevélhez járul az általunk most bemutatott öt darab, melyek mindannyian a báni időszakból valók, azaz a bánok régi irmodorában írvák. Az invocatio tehát itt is ugyanaz, azzal a különbséggel, hogy mindentütt előfordul az Amen. Ugyanazon egy adományra vonatkoznak s az István-félékkel nemcsak provenientiára, de tárgyra nézve is összefüggnek. Narratio, sajnos, ninesen s így a köztörténethez kell folyamodnunk, hogy ez oklevelek, illetve az adományok létrejöttét megmagyarázzuk.

Négy oklevél (VII–X) írója a már említett s eddig is ismert Dražeslav, a ki a VII. sz. oklevélben azt mondja magáról, hogy ő Tvrtko bánnak udvari írőke, azelőtt pedig István bán írődeákja volt. Ennélfogva, bár István bán idejéből való oklevelet nem ismerünk tőle, mindamellett őt is István bán eddig ismert írődeákjai közé kell soroznunk. Ő a legtöbbször előforduló írődeák, a kitől öt levelet ismerünk. Az 1367-iki levélben szerényen azt írja ugyan magáról, hogy ezen levelet ő írta csekély ügyességű kezével (rukom malokoristnom), mindamellett bátran mondhatni, hogy az ismert írődeákok legügyesebbike volt s az ő tolla alól kikerült oklevelek a bosnyák oklevelek legszébb darabjai.

Minő átalakulásokon, illetve szervezésen ment át a báni kancellária Tvrtko királylyalételekor, nem ismeretes. Az e korban írott leveleknek mintáiként a szerb királyok oklevelei szolgáltak, a mi főleg a rendkívül hosszú arengákon konstatálható.

A Tvrtko okleveleiben előforduló: *a)* bosnyákok: Purča vajda, Ivanović Ivahn, Obradović Vladislav, Tepčić Vlečna,

Dukljević Boleslav, Dobrojević Vlaj, Hrvatinić Vlkac, Čavlović Budislav, Privinić Branko, Radojević Jurša; *b*) az alföldről: Novaković Ninoslav, Gapilović Stané; kezesek: Belhanić Bogdan, Hrvatinić Stipoje.

Az 1354-iki oklevélben: *a*) bosnyákok: Vlkoslavić Vlatko, Boleslav, Tepčić Ivahn, Dobrojević Vlaj, Purča vajda, Mirkoje knez, Crnug zsupán, Obredović Vladislav knez, Tepčić Vlěihna zsupán, Bubanić Mrsten, Obrinović Vlatko, Belhanić Bogdan knez.

Az 1357-ikiben: Boleslav, Tepčić Ivahn, Dabičić Vladislav knez, Tvrtko vajda, Novak zsupán, Mirkoje knez, Hrvatinić Vlkac knez, Obredović Vladislav knez, Privinić Braena zsupán, Divočević Milota, Sladoje knez, Obrinović Vlatko knez.

Az 1367-iki oklevélben, a melynek csak mintegy fele maradt meg, bosnyákok: Sanko, Purča vajda, Nahojević Vlkoslav zsupán, Vlěihna, Hrvatinić Stipoje knez, Markojević Gregor; Uzsorából: Stipoje kaznec, Tvrtko vajda, Tehčin knez, Poručan zsupán, Dobroslavić György knez, Čekanović Tvrtko.

Ezeket összehasonlítva egymással, valamint a Tvrtkonak 1380. márcz. 12-én kiadott levelében előfordult 14 névvel (1. Magyar Könyv-Szemle 1897, 172. l.), a következők fordulnak elő ismételtén: Purča vajda, Obradović Vladislav, Tepčić Vlěihna, Dobrojević Vlaj, Hrvatinić Vlkac, Belhanić Bogdan, Hrvatinić Stipoje, Boleslav, Ivahn Tepčić, Mirkoje knez, Tvrtko vajda, a többi ezuttal először.

Az oklevelek diplomatikai nevezetessége mellett azonban nem csekélyebb fontosságuk van a topographiai adatoknak, a mennyiben nemesak a három, eddigelé csak névleg ismert, zsupának több helységét megnevezvén, ezeknek pontosabb meghatározására jelentékeny anyagot nyújtanak, hanem egyszerű Bosznia északi és Szlavonia déli határának, vagyis e két tartomány érintkezési vonalának a meghatározását is lehetővé teszik, mire nézve eddigelé, adatok hiányában, teljes sötétségben tapogatóztunk.

A III. oklevélből, mint említettük, Zemlnik zsupának 1323-iki birtokosaival ismerkedünk meg. Az I., II., VI., VII. és IX.-ből ezen három zsupáról s helységeiről a következőket tudjuk meg. Az I. és II. számából megtudjuk, hogy Banica és Vrbanii Kluč és Kotor várakkal klučii Hrvatini knez fiának, Vlkoslav kneznek és egyenes leszármazóinak örökös ősi jószágá. Az

I-ből egyuttal kiderül az is, hogy e két zsupa fellázadt István bán ellen s a horvát bánnak pártjára állott. A VI.-ból, hogy Banica 1331-ben Vlkoslav Vlk knez és fivérének Pál kneznek nemesi birtoka. Benne fekszenek a következő helységek: Pečić, Počtinie, Vrbanii, Tuklek, Slivance, Pustarie, Trisko, Kristanca, Krasulino, Felső- és Alsó-Pomlěičino, Ornilino és két Žepini. Továbbá, hogy Vrbanii megye is — s benne: Dbrane, Podrinice, Kozul, Suhogog és Rapet helységek — is az ő ősi jószáguk. A VII.-ból megtudjuk, hogy Vlkoslavić Vlk István bán halálakor bírta Klučot (az előbbi levelek szerint a Banica zsupában fekvő klučii várat, mely e szerint Banica zsupa fővárosának vehető, míg Kotor várat Vrbanii zsupa fővárosának tarthatjuk) és Kluč alatt a következő Banica-megyei falukat: Ig, Lipovic, Rudinice, Rubice, Lubine, Svetagora; Zemlnikben: Lipnice és Stenice; Vrbaniiiban: két Latičić, Kble, Ekotino és Blizek falukat. A IX.-ből megtudjuk, hogy Vlkoslavić Vlatko kneznek Klučban háza is volt. Az I-ből megtudjuk, hogy e birtokokon az adományozottak akként osztzkodtak, hogy a zemlniki határ a Paulovićoknak, a banicai pedig a Vlkoslavićoknak jutott.

E falvak közül hányat sikerült megtalálnunk, a mellékelt térképen látható, a mely egyuttal azt is feltünteti, hogy e három zsupa egymás szomszédságában fektődtek.¹⁾

A mi a Bosznia és Szlavonia közti határt illeti, erre nézve a Függelékben B. alatt közölt oklevelekből idézzük a következőket:

Az 1363-iki oklevélben Kluč „in terra Bosnensis sito“-nak mondatik. Az 1364-ikiben „castrum Kluch nuncupatum inter metas Bosnensis habitum“. Az 1374-ikiben „castra nostra Gereben et Zaraklin vocata in regno nostro Selavoniae in confinibus regni Bosnae sita et existentia“. Ebben Gereben váráról az is mondatik, a mi a vár fekvésének meghatározását megkönnyíti, hogy „in districtu Verhovina vocato olim ad dictum castrum Gereben pertinenti“. Az 1366-iki oklevélben „castrum sui Kluch vocati in confinio constituti“. Ezekből az adatokból világos, hogy Bosznia északi határa Kluč és Gereben

¹⁾ A XII. számú oklevélben a Lásvai zsupából ismerünk meg három helységet, jelesül: Trboušát, Lupnicát és Bilát. Ezeknek holfékvését már az 1897-iki Magyar Könyvszemlében megállapítottuk.

várak közelében menet, a mennyiben mindkettő „in confinio“, a határon, fekszik, de olyképen, hogy mindkettő még Boszniához tartozik. E szerint mindaz, a mi ezen vonaltól fel, a Száva felé, fekszik, Szlavoniához számítandó. Gereben holfekvését már Ruvarac helyesen határozta meg.¹⁾

Röviden összefoglalva az oklevelekben előforduló helységnevek jegyzékét, azokat a következőkben állíthatjuk össze. A mai rendelkezésünkre álló térképekből megállapíthatjuk a következő helyneveket: Čečva, Banica, Peč, Ključ, Podstinja, Ribice, Lubine, Vrebni, Taklek, Slivane, Triska, Disčeniša, Krasulino, Crnilino, Kotor, Keble, Ekotino, Motična, Lipnica, Vrbna, Greben, Sanica.

Nem sikerült eddig megtalálnunk: Hrtas, Visočič, Volovič, Sucha Prozrača, Ig, Lipovici, Rudinice, Sveta Gora, Latičič, Žebini, Dbrane, Odrinice, Suchogog, Mojščetra, Pomoničino, Stjenica.

A helytörténeti kutatásoknál legfontosabb dolog lévén, hogy térképileg is feltüntessük az egyes helyeket, összeállítottuk nemcsak az itt közlöttük oklevelek, de a többi rendelkezésünkre álló okleveles anyag alapján is a mellékelt vázlaton a valószínűen vagy teljes bizonyossággal megállapítható határokat és helyneveket. Ebből kiderül, hogy az ú. n. Alsó-Bosznia vagy Dolnji-Kraj három zsupáját: Baničat, mely nevét bizonyára onnan vette, minthogy Prijezda báné volt, Zemlniket és Vrbani(j)t sikerült feltüntetnünk. Ez a három zsupa Kotromán birtok volt, és alig szenved kétséget, hogy a családi név Vrbani fővárosának, Kotornak, a nevével függ össze.

A topographiai adatokból egyúttal kiviláglik az a körülmény is, hogy Mile helység Ključ körül feküdt, és így megdől a bosnyák történettel foglalkozók nagy részének az az állítása, hogy Tvrtko a mileševói szent Miklósnak szentelt kolostorban koronáztatta meg magát királynak.

Az oklevelekben előforduló helységnevek közül rendkívül érdekes kivált kettő: Čečva és Tuklek, mert a régi illyr telepedésnek tartják fenn nyomait. Čeč albánul hegyszorosost jelent; Tuklek, a régi Dioklea, Tuklea, Lek földjét jelenti (Tók, tuk = föld; Lek = nemzetség; tehát nemzetségföld).

¹⁾ Glasnik 1894, 612. l.

Néhai nagy emlékezetű Kállay Benjamin miniszter elrendelte, hogy a boszniai kataszteri térképekből az illyr nevek konstátáltassanak. Ezekből kiderül, hogy Duke Fojnica mellett levő dülő, Lechel, Leke ugyanesak Fojnica mellett, Dokla mesgye Čacinban. A régi illyr kertlettek neve Katun (kanton). Négy illy mesgye és dülő név fordul elő Travnik körül. Ezek a szórványos adatok mindenesetre a régi telepedés nyomait őrizték meg, amelyre a szláv törzsek rárakódtak és egy ilyen törzs egyik nemzetségéből vált ki a bosnyák báni vezérlő család.

IV.

Történeti szempontok és eredmények.

Nem lehet az alkalommal ezélnk, hogy a közlöttük 12 oklevél köré csoportosítsuk Bosznia, illetőleg a mai Bosznia területén alakult politikai, jobban mondva önkormányzati, közületek XIII.—XIV. századbéli történetét. S ha mégis eltérni látszunk a tárgytól, azt esakis a közlöttük anyag megvilágítása ezéljából teszszük. Ugyyszólván jól megfáragott darabokat akarunk adni, melyek azután később, ha a rendelkezésre álló összes anyag közölve lesz, az általános képbe beilleszthetők legyenek.

Mindenekelőtt meg kell jegyeznünk, hogy a magyar országos déli határ mentén alakult XIII.—XIV. századbéli területi képződmények történetének tisztázása elsősorban a terület alakulása és a genealogiai viszonyok helyes részletezésének munkájától függ. Ezen a téren már is sok történet és nagyot közleltünk a ezé felé, de ha az eredményeket összegezzük, úgy vagyunk vele, mint mikor hegyes vidéken a hegyek orma tisztán látható, de a völgyek ölet sűrű köd üli meg. Ennek a ködnek egy részét szakítja meg a közöltük anyag. Egy, Boszniában és Szlavoniában az elsőrendű szereplők mellett álló báni nemzetség történetének szakadozott képe tünik élénk, mely leányágon a magyar Batthyány nemzetségbe szakadt.

Eredetileg Banica földjét¹⁾ birják az István knez nemzetiségét alkotó családok, melyek közül történetileg ezen István

¹⁾ Fentebb a IV. sz. a.

fiának Hrvatinnak családja válik ki.¹⁾ A család, a mely az Istvántól származott fiak generatív elnevezését illetőleg Stepaniának is neveztetett, szomszédsági összeköttetésben állott az alsó Szlavoniában telepes Goriczai, később Babunies illetőleg Blagay családdal, nagy valószínűség szerint vérségi összeköttetésben állott a Ninoslav bosnyák nagy bán atyafiságához tartozó Prijezda ivadékokkal, a Kotromanokkal, — a Šubić nemzetiséggel való atyafiságos vérbeli összeköttetése pedig oklevelesen is bizonyítható. E három család: a Šubićok, a Kotromanok és a Szlavoniában a XIV. század elejéig döntő szerepet játszó Goriczai-Babuniesok hatalmi erejének a mérközése szabta meg az irányát azon nemzetségeknek, a melyek létük fenntartása érdekében a politikai viszonyok alakulása szerint majd egyikhez, majd másikhoz csatlakoztak. S megannyijuk fölé emelkedik az Anjouk hatalma, a kik elnyervén a magyar koronát, hosszú ideig gyújtó pontját alkotják a délvidék összes viszonylatainak.

Hrvatín István fiai és testvérei, a kiknek nevét nem ismerjük, politikai magatartás tekintetében a Šubićokhoz csatlakoztak a XIII. század végén. Atyafiak, rokonok s minthogy a dalmát partvidék a Šubićokat uralja, Hrvatín nemzetségére nézve a kiut erre felé vezetett. 1299-ben II. Károly királyhoz és Mária királynéhoz csatlakoznak, de már előbb Martell Károly ügyét vallották magukénak III. Endre magyar király ellenében.²⁾ Igen valószínű, hogy azokon a részekén, a melyek a magyar birodalmi határ mentén terültek el, Hrvatín és családja a király rövására foglalásokat tett és azokat megerősítette magának.

Midőn Šubić Pál horvát bán került a dalmát-horvát területek élére, Hrvatín hozzá csatlakozott.

Ugyanis Šubić Pál horvát bán testvéreivel, Györggyel és Mladennel, és fiaival, Mladen, György, Pál és Gergely ispánokkal, tekintve azon szolgálatokat, a melyeket Hrvatín, néhai Istvánnak „de inferioribus Bosne confinibus“ ispánjának fia, test-

¹⁾ Klaić: Knezovi Bribirski od plemena Šubić. Zágráb 1897, p. 173. — V. ö. Šišić: Vojvoda Hrvoje Vukčić Hrvatinić, Zágráb, 1902, 22. l. A horvát nemzetségekre nézve: Hrvatska plemena od XII. do XVI. stoljća, Rad CXXX, 1—85. l.

²⁾ 1299. jun. 14. II. Károly király és Mária királyné megerősítik Hrvatín comest a Martell Károlytól adományozott javakban. Acta externa I, 133. l.

véréivel egyetemben nekik tett, megígérik, hogy Hrvatín ispánt és testvéreit, valamint örököseit birtokaikban sértetlenül megtartják, azokban meg nem rövidítik s ha valaki azokat megtámadná, ők, valamint örököseik mindenben segedelmiükre lesznek. Másfelől Hrvatín, testvérei és örökösei megfogadják, hogy irántuk és örököseik iránt mindenkor hívséggel viseltetnek és minden körülmények közt mellettük állnak. Ennek hiteléül a Šubićok kiadták levelüket Seardonában, 1301. febr. 2.¹⁾

E kiadványból föltetszik, hogy Hrvatín a Šubićok érdekköréhez tartozó területen volt birtokos a maga nemzetségével, és hogy a Šubićokat véduraként ismerte el.

Midőn aztán Šubić Pál az Árpádház kihalása után lassankint közvetlen uralomra törekedvén, mint „banus Croatorum et totius Bosne dominus“, hatalmát kitágította és az alatta álló országrész egyes területein fiait tette meg tisztekl, így Mladent boszniai banná, Györgyöt spalatoit, Pált trauit és Gergelyt sebencioi ispánná, a seardonai szent Mária-egyházban esküt tett, hogy barátját Hrvatín Istvánt, a kit 1305. jan. 4. kelt kiadványában immár rokonának és hívének mond, mindenkor tiszta szívből pártolja és alsó Bosznia egész megyéjében (zsupájában) fekvő összes ősi birtokaiban megerősíti és azokat el nem veszi, s hogy Hrvatínék náluk mindenkor szabadon és bizton közlekedhetnek, s soha semmiféle oknál fogva nem tartóztatják le őket, soha kérdőre nem vonhatók s ha hűtlenséggel vádoltatnának, erről csak akkor kötelesek számot adni, ha magok is akarják, váraikba pedig mindig bizton visszatérhetnek. Együttal esküt alatt fogadják, hogy Hrvatínékat mindenki ellenében megvédik és őket soha el nem hagyják. Ha pedig, a mi távol legyen, Hrvatínék esetleg hűtlenségbe esnének és ottól el nem állnának, négy havi időn belül nem bántják birtokaikat és nem vetik fogságra őket. Mindezeket megígéri és fiaival is megtartatja.²⁾

E levelek az akkori szervezetre nagy világot derítenek. Bosznia alsó részén a Hrvatín nemzetség elismerte Šubić Pált vezérlőjének, de csak a jelzett feltételek alatt, szerződés és eskü formájában. Pál bán főhatalma tehát, a mely a dalmáciai kommunálisok anyagi erejével rendelkezett, elismertett újra, de

¹⁾ Függelék, B. I.

²⁾ Függelék, B. II. és III.

csak azért, hogy a Hrvatín nemzetség feltétlen birtokjoga biztosítottassék. A primus inter paresnek jellemzőbb bizonyossága ezen oklevélnél nincs. Hrvatín a maga területén teljes mértékben gyakorolta az uraságot. Az ő területén lakó nemzetségekre nézve a bíraskodás őt és családját illeti. Így 1305-ben Sanicában kelt latin nyelvű, bizonyosan szlávból fordított oklevélben¹⁾ Hrvatín fia Vlkoszlo közzéteszi, hogy Vlknek; az Obrad fiának pere volt a Sanica nemzetséggel. Jelen voltak: Brio fia Radoslo, Lusaei Lepus és Baeholana Nejoj.²⁾ Ezek előtt a Sanica nemzetség kötelezte magát, hogy ha az Obrad fiának Vlknek kárt okoznának, a kuriának 50 márkát fizetnek és 50-et Vlknek, az Obrad fiának. Ezen pörnek első perosztója Zaladol, a Herelehi fia Lusacból, a másik György, a Dunan fia. Ez ítéletlelvélben feltetszik, hogy Hrvatínék nemzetsége az akkori értelemben vett területi államhatalom élén állott és annak a vidéknek bánja volt.³⁾

Šubiček hatalma 1322. lettint, s Hrvatín fiainak számot kellett vetni az új politikai átalakulásokkal. Az Anjouk védőszárnyai alatt feltűntek a Kotromaniéok, kik atyafiságuk révén apránként dynastikus jelleggel ruházzák fel hatalmokat, melyek addig semmiben sem különbözött az egyes zsupák bánjaitól.

Tárgyunk megköveteli, hogy a Kotromaniéok első térfoglalásáról és származásáról is szót ejtsünk.

A Kotromaniéok eredetének a kérdése voltaképen már Prijezda 1287. máj. 8-án Zemlenikben kelt oklevelével tisztázva van.⁴⁾ Ha nem is egész teljességgel, de valószínűséggel kitűnik már ebből, hogy a Kotromaniéok Prijezda bán nemzetségéből valók. Hogy ez azonban tényleg így van, arra teljes bizonyosságot szolgáltat Tvrtko bosnyák bánnak testvéreivel és anyjával egyetemben Péter bosnyák püspök részére kiadott adománylevele, mely 1356. nov. 1-én kelt Bobovacban.⁵⁾ Ez oklevélben Tvrtko bán, aki magát egész Bosznia, egész Uszora és Soli (Só)

¹⁾ Függelék, B. IV.

²⁾ E név viah vagyis oláh származék.

³⁾ Az a Hrvatín fogott bíró, a ki 1313-ban szerepel a Baboneg fiak osztályánál (Blagay Oklevéltár 72) s ugyancsak 1314-ben is fogott bíróként szerepel (Blagay Oklevéltár 76. l.), nézetünk szerint nem ebből a nemzetségből való.

⁴⁾ Blagay Oklevéltár, XXV. sz. o.

⁵⁾ Függelék, B. VI. — Ez oklevelet Fraknoi Vilmos tisztelt barátunk szíveségének köszönjük.

bánjának nevezi, meghallgatja Péter püspök panaszát, hogy az uszorai szt. Péter egyházához tartozó Dubnicat, — melyet az ő őse: a nagy Prijezda néhai bán, (Kotromanié) Istvánnak, az ő nagybátyjának a nagyapja, adományozott a nevezett egyháznak, — az ő nagybátyja, nagy (Kotromanié) István, szintén bán, pedig megerősített, kiknek teljesen hiteles kiváltságleveleit a püspök fel is mutatta, — háborgatják. Ennélfogva ő urának, Lajos magyar királynak, a kérésére a fűntnevezett Dubnicát összes tartozékaival együtt a nagy Prijezda bán adományozólevelének értelmében újból megerősíti.¹⁾

A Kotrománok szereplését az alsó Boszniában telepes vagy birtokos törzs egyik feje: Prijezda nyitja meg.

Neve legelőször akkor tűnik fel, midőn IX. Gergely pápa 1233-ban Ninoslav bosnyák bán megtérítése után nagyobb akciót fejt ki a katolicizmus érdekében.²⁾ Ugyanakkor kezdi IV. Béla őcsese, Kálmán király, — úgy látszik, nagy szerencsével, — a bosnyák előkelők fejeit megtéríteni. A pápa erre buzdítja, hogy tartsa is meg a megtérőket ebbeli igyekezetükben.³⁾ Ez akció alkalmából az uszorai knezről, Sibislavról, néhai István bán fiáról, írja a pápa, hogy „olyan, mint a lilium a tüskék közt”.⁴⁾ Ez erős hitű bánfi mellett látjuk feltűnni a katolikussá lett Ninoslav bán atyafiát, Prijezdat, ki ugyancsak 1233-ban szintén tért át a katolikus hitre. Hogy ez az áttérés ne csak szinleges legyen, mint előbb, a térítő domokosok a hitben való megerősödésének kezességeként tuzsul maguknál tartották Prijezda fiát. Erre vonatkozólag Ninoslav kérést intézett IX. Gergely pápához, hagyja meg a boszniai domokosoknak, hogy a katolikus hitre tért Ubannak — kit Prijezdának neveznek — tuzsul adott fiát az esetben, ha atyját elég erős hitűnek tartják, bocsássák el.⁵⁾ Uban-Prijezdáról vilá-

¹⁾ Ez oklevél, ha eredetileg szlávul írták is, mindenestre latinul küldetett be Rómába. L. alább Függelék, B. VI. sz. a.

²⁾ Theiner, M. H. H., I, 120. l.

³⁾ U. o.

⁴⁾ Theiner, i. m., I, 147. l. — Werner a délszláv uralkodók genealogiájában (211. l.) — szerintünk is bizonyos valószínűséggel — következteti, hogy itt Kulin bán 1203-ban megtért fiának, Istvánnak, a maradékról van szó.

⁵⁾ Theiner, i. m., I, 120—121. l. — Régebbi közlések: a domokosok bullariuma, I, 63. l. — Katona, H. C., V. 663. l. — Fejér, C. D., III/2,

gosan mondja a pápa: „Nobilis vir Ubanus, dictus Priezda, consanguineus eius.“

Ez az 1233-iki nagy méretű boszniai térítési kísérlet csak a felszínen maradt. Az urak egy része áttért a katolikus hitre, de a boszniai társadalommal összenőtt bogumilismus nem volt kiüríthető. Ujabb hadjáratra volt szükség, a mely 1237 és 1239 közt folyt le. Kálmán király, Szlavonia herezege, királyi teljhatalommal ideiglenesen rendet csinált ugyan, de csak a közvetlen szomszédságban lévő törzsek főnökei hódoltak be. Sokan ellentállva Kálmán királynak hűtlenség bűnébe estek, a miért azután Béla király arany pecsét alatt Kálmánnak adományozta birtokaikat, azzal a kijelentéssel, hogy feltétlenül rendelkezhetik velük. Ilyen birtok volt a Heyreh földje is, a melyet bojoti Simon ispán testvére, Bertramin, vitatott a maga részére felesége, Salamon bán leánya, jogán. Filőp zágrábi prépost erre vonatkozólag fel is mutatta Kálmán király levelét 1237-ből. Ebben az ügyben Prijezda is szerepel, és ez a szereplés arra vall, hogy ekkor már Magyarországon is voltak, még pedig birtokbeli összeköttetései.

Ez adat megértésére nézve tudnunk kell, hogy a XIII. század folyamán a mai Verőcze és Pozsega megyében folytonos telepítési akció folyt. Valkón 1231-ben németeket, szászokat, magyarokat és szlávokat telepített meg a király,¹⁾ Verőczében 1234-ben találunk vendégeket.²⁾ S bizonyosra vehető, hogy Kálmán király szintén élt a Béla király adta joggal, midőn a szabadjára engedett birtokokat eladományozta. Feltevés ugyan, hogy a katolikusá lett báni család azon tagjai, a kiknek Boszniában bogumil-hitű versenytársaik támadtak, ottan nem érezték magukat kellő biztonságban, és azért, midőn jutalmat kívántak hitbeli hűségükért, egyuttal ilyen szlávon birtokadományokra törekedtek. Az azonban kétségtelen, hogy Béla király jutalmul adta Prijezdának a nováki zsupánságot. Az adomány keltét nem tudjuk,

334—335. l. — Az Ubanus név tekintetében némi kétségeink voltak, vajon ez a vezetéknev nem „Urbanj“ vagyis a vrbanej zsupa névvel függ-e össze, de Fraknoi Vilmos az eredetiből konstatálta, hogy Theiner helyesen olvasott. Ninoslav előkelői között névleg is szerepel: „Prijesda Sfofinaro“. — Miklosich, M. S., XXXV. sz.

¹⁾ Endlicher, M. A., 435. l.

²⁾ U. o., 443—444. l.

de értesíllink róla IV. Béla királynak 1255. márcz. 30-án kelt okleveléből, melyben öccsének, Kálmán királynak, a szent sir lovagrendje részére tett adományát, a mely a nováki földre vonatkozott, a maga részéről is megerősíti és újból körülírja. Az 1255-i megerősítés azért volt szükséges, mert Béla király a nováki zsupánságot Prijezdának adományozta a nélkül, hogy a lovagrend előbbi birtokigényeit tekintetbe vette volna. „És ámbár az egész nováki zsupánságot hívünknek, Prijezda bánnak, adományoztuk, a nevezett földet abból letudni kívánjuk, mert azt a rend annak előtte már bírta.“ A rendnek ebből a Prijezdának adományozott nováki zsupánságból csakis a nováki földre (terra Nouak) volt igénye, mely a Dráva partján, Vaskától keletre kezdődött és Szent Mihály város felé terjedt.¹⁾

Immár felmerül a kérdés, hol volt ez a nováki zsupa? Már Klaié igen helyesen határozta meg, hogy a nováki zsupa a mai Gornji Miholjac környékén keresendő. Gornji és Dolnji Miholjac, a középkori Szt. Mihály, a Vuessieze, Korisicze, Nekese és a Dráva folyók beszegte földterület, mely később a Tétény nemzetség birtokában volt.²⁾ Ebből a nemzetségi birtoklásból az sejthető, hogy Prijezda bán egy még régi szervezetű zsupát kapott, a mely később Kőrös megyre tartozékává lett, de a lovagrend régebbi birtokigényét el kellett ismernie. 1267. aug. havában Prijezda két fia, Prijezda és István, a pécsi káptalan előtt a Vaska és Nováki közt fekvő szentkeresztii földet békésen átengedék Draskó fia Istvánnak, és Draskó fia Szoboszló fiainak Vladomérnek és Apának.³⁾ Ebből látható, hogy a Prijezda fiak magyar birtokosok is voltak.

Felmerül továbbá az a kérdés is, miért kapta Prijezda éppen ezt a nováki zsupát? Midőn erre feleletül azt olvassuk, hogy Esdel városát Borics bosnyák bán néhai III. István király beleegyezésével a szent sir lovagrendjének adományozta, és ezt az adományt III. Béla is megerősítette, — és hogy e földet

¹⁾ Tkalčić, M. E. Z., 103—104. l. — Lenyomatta Wenzel, A. U. O., 405—409. l. Bosznia történetéről adott vázlatában (Obzor, 112—113. számában) és később történetében Klaié is idézte. Laszowski is foglalkozott e kérdéssel becses művében.

²⁾ Wenzel, i. m. XI., 229. l.

³⁾ Fejér, C. D., IV/3, 424—426.

Borics unokái is a lovagrendnek adták,¹⁾ — s hogy a Vaska melletti Szent Márton földje néhai Borics bán Pál fiának örökös földje: önkénytelenül felmerül az a sejtélem, hogy Borics bán nemzetsége és Prijezda között, és ezen a réven Ninoslav és Boricsék között is, valamelyes összefüggésnek kell lenni. Mindez eddigelé csak feltevés, de arra utal, hogy a XII. század vezérlő bosnyák bánja, Borics, és a XIII. század derekán feltűnő Prijezda nemzetségei vérségi összeköttetésben állottak. S felmerül az a kérdés is, hogy a Dráva-Száva-közi zsupák telepítése nem a Szlavonia déli vidékéről illetőleg Boszniából betelepített nemzetségek népei által történt-e? Mind e nyílt kérdéseket csak magunk előtt vetettük fel, és reméljük, hogy az okleveles anyag tisztázása folyamán bővebb választ is adhatunk reájok.

Az öreg, vagy mint később Tvrtko nevezi, a nagy Prijezda halála után fiai, István — a ki már Kotromannak nevezi magát — és Prijezda osztozkodnak Bosznia bánágában.²⁾ Mellőzzük az 1272—1301 közti kor egyes részleteit, annak a kornak, melynek jellemző vonása, hogy a magyar birodalom déli szélén lévő területek kiesiben visszatükröztetik a központban beállott ernyedést. A reá következő időben, midőn — mint láttuk — a Šubiéok próbálkoznak bizonyos államias színezetű hatalom megalapításával, a bosnyák nemzetségek mindaddig az ő hatalmuk köréhez tartoznak, a míg Šubić Mladen hatalma 1322-ben meg nem törik. Šubićéknak a lekötelezettje volt maga Kotroman István bán is,³⁾ kinek tekintélyét emelte az a körülmény, hogy Dragutin Istvánnak, V. István magyar király vejének, a leányát, Erzsébetet, bírta, és így fiában már Árpád vére folyt. A Šubiéok megtöréséig természetesen sem ő, sem fiai nem érvénysülhettek. Egyébiránt e bánok hatalma inkább családi összetes hatalom volt, mert Tvrtko királyságáig a család egyes tagjai is felemlítettnek

¹⁾ Tkalčić, i. m., I, 122. l. II. Endre kiadványa 1209-ből.

²⁾ IV. Miklós pápa 1290-ben Benvenuto legatust küldi „nobilibus viris Stephano et Prijezda banis Bosnie“. Theiner, i. m., I, 365. l.

³⁾ Azt a hibás adatot, hogy már 1272-ben bán lett volna, Pauler Gyula tisztázta (Árpádok története, II, 217. l. jegyzetében), a mennyiben a magyar koronához tartozó bosnyák bánág élén akkor nem ő, hanem Beicz István állott, csakhogy ez királyi tisztviselő, holott a bosnyák területek élén álló bánok a magyar országos határon kívül lévő területek nemzetségfőiből örökletes báni méltóságra törekvő országfők, jobban mondva urak.

az okmányokban s a hatalmon lévő elsőszülött elhatározásának a megerősítésére a család beleegyezése is szükséges. Így volt ez Kotroman idejében, és így volt halála után özvegye és fiai, István, Vladislav és Ninoslav, idejében is. Kotroman Istvánnak még ifjonti fia, Kotromanić István 1322-ben kezd szerepelni, tehát épen Šubić Mladen megtörése után s a közlöttük szláv oklevelek első darabjai éppen ez időhöz és ez eseményhez fűződnek.

Ključí Hrvatin fia Vlk vagy Vlkoslav knez a maga nemzetségével hűséget fogadott a fiatal bánnak, anyjának és nemzetségének. Ugyanaz a folyamat ismétlődik itt, mint előbb Hrvatin és a Šubiéok között.¹⁾ István bán mint egész Bosznia ura, vagyis az alsó részek, továbbá felső vagy Vrh-Bosznia, az azon túl lévő tartomány, t. i. az Iván-nyereg és a mai herezegovinai lejtő vagyis Zagorje, és Hlm azaz Herezegovina tulajdonosa szerepel. A zemlniki zsupa pedig, a mely 1287-ben még Prijezda bán kezén volt, most már Hrvatin második fiának, Pálnak, a tulajdonosa.²⁾ Hogy Hrvatin nemzetségét és szereplőit feltüntessük, ime nemzedékrendjük:

István (a nagy)					
Hrvatin		—	Gergely (Stipanić)		
Vlkoslav	Pál (Zemlnik ura)		Vlkac		
Vlatko, Vlk, Pál	Gergely (Pavlović), Vladislav		Hervoja (Vukčić)		

Midőn István bán 1323-ben feleségül vette kujaviai Erzsébetet, a bosnyák nemesek küldöttségének élén menyasszonya elé a nagy Stipanić Gergely knezt küldte. Ez a knez mindenestre előkelő idősebb ember volt és így legnagyobb valószínűséggel Hrvatin testvére.³⁾ Ekkor István bán már Sónak és Uszoranak is ura, valamint Halomföldének vagyis a későbbi Herezegovinának is.

A Stipanić nemzetség István bán uralkodása első idejében teljes hűséggel szolgálta urát. Vlkoslav fiai, Vlk és Pál knezek, a kik Banica földjét nemesi joggal bírták, ebben megerősítették.

¹⁾ L. az I. sz. oklevelet.

²⁾ L. a III. sz. oklevelet.

³⁾ L. a IV. sz. oklevelet.

Érdemeiképen felhossa István bán, hogy midőn ő Rašaban volt, vagyis a szerb hadjárat idején, a mely alatt csakis Róbert Károly 1330-iki hadjáratát érthetjük,¹⁾ melyben István bán mint Róbert Károly szövetségese vett részt, Vlk a saját lovával vére hullása árán segítette meg őt. Továbbá szól arról, hogy midőn a rácz király (III. Uros) az ő várát elvette, Vlk segítségével nyerte vissza azt. A harmadik esemény pedig visokoi várának hűtlenség következtében történt elvesztéséről és Vlk segítségével való visszafoglalásáról szól. Ime ez is egy adat, a melyet még közelebb be kell illeszteni, István uralkodása, a bosnyák belvillongások megvilágítására. Ezen érdemekért azután István a nemzetség két ága között megosztotta a családi birtokot. Vlkoslavić Vlatko és testvérei kapták Zemlniket, Vlkoslav testvérének Pálnak a fiai, Pavlović Gergely és Vladislav kapták a banicai zsupát, — mindkettő a magyar határ tőszomszédságában. Ezen adomány után még Vrbana zsupa is Vlkoslav kneznek kerül birtokába, Kluc és Kotor várakkal.

Kotromanić István ifjuságáról az atyja halála után közvetlenül bekövetkezett korban igen keveset tudunk. Atyja halálának éve sem határozható meg pontosan. A források 1313, 1315 vagy 1319-re teszik. Annyi bizonyos, hogy anyja Erzsébet igen erélyes nő volt, a ki három kis fiával — köztük István az előszülött — látván, hogy a hatalmat a bosnyák terület uraival szemben özvegyi állapotában nem gyakorolhatja, a folytonos torzsalkodások elől Raguzába ment. A krónikás frázisaiból²⁾ magként rekonstruálható, hogy a bosnyák nemzetségek felett az öreg Kotroman báni hatalma még nem hatolt mélyre és az egyes bosnyák nemzetségtők a maguk kiesiben gyakorolt felségjogaikat a báné alá rendelni nem akarták. Ezért az ifjú Kotromanić Istvánt, kinek lelki tulajdonságát a krónikás dieséri, egyelőre nem vállalták urukul. Meddig maradtak Raguzában, mikor tértek vissza, nem tudni, de biztosra vehető, hogy István már a Šubić Mladen megbukása előtt megszervezte pártját. Ebből érthető, hogy a Stepaniće Hrvatín nemzetsége, mely a Šubićoknak le volt kötelezve, átpártol Kotromanić Istvánhoz, a mi ennek hatalmi állására nézve mindenesetre jelentőségteljes tény volt.

¹⁾ V. ö. sajtó alatt levő „Magyar-szerb összeköttetések oklevéltára”, II. l., XXX. és XXXI. sz. okleveleket, 1330. okt. 6-ról és 1335. febr. 5-ről.

²⁾ Cronica Ragusina Junii Restii Zágráb, 1893, 106. l.

A bosnyák bogumil társadalomra nézve főfontossággal bír, hogy Banica és Vrbana zsupáknak örökös jószágul, még pedig egyenes leszármazók örökösödési jogának kikötésével, egyházi jelleget is ad a bán, a mennyiben megismerjük a bosnyák bogumil-egyház fejét, a nagy dedet, Radoslavot, Radomirt, Zumbort és Vleket, vagyis az egyház véncit. Az egész egyház, valamint Bosznia színe előtt István bán megfogadja, hogy Hrvatín fiát Vlkoslavot csak törvényes uton fogja esetleges hűtlenség esetén maga elé idézni, alkalmat adván neki, hogy tisztázza magát. Ez az oklevél¹⁾ tehát kiegészíti a Mileben²⁾ kelt oklevelet s mintegy annak sanctioját képezi.

Látjuk ezek után, hogy Hrvatín fiai és nemzetsége immár teljesen a Kotromanićok hatalmi köre alá sorakoznak. Kotromanić István bännak fimaradéka nem volt. Öcsese Vladislav Brebiri György leányát Ilonát vette el 1338-ban. Halálának évét eddigelé nem tudtuk, de az volt a vélelem, hogy 1353 előtt halt meg. A Suha Prozračaban kelt két oklevél azonban bizonyítja, hogy Kotromanić István halála után Vladislav knez az ur, a hatalom az ő kezében volt, annyival inkább, mert első szülött fia, Tvrtko bán akkor alig lehetett több 15 évesnél. Ekkoron Vlkoslavić fiának Vlatko kneznek és gyermekeinek a báni család, élén Vladislavval, eskü alatt megerősíti névszerint elősorolt birtokait. Ugy látszik, hogy Vladislav akkor már beteg volt, mert 1354-ben már nem fordul elő.³⁾ Valószínű tehát, hogy Kotromanić István halála után nemsokára meghalt és ekkor özvegye ifjabb fiával Vlk knezzel Magyarországra ment, Lajos királylyal és sógornőjével, Lajos király feleségével (ki Kotromanić István leánya volt) tisztázandó a családi viszonyokat. Visszatérvén, az országnagyok összegyűltek Milében, a banicai zsupában, és ekkor Vlkoslavić Vlatko részére újból megerősítették birtokait.

I. Lajos magyar király feleségül vevén Kotromanić István leányát Erzsébetet, ezzel nemesak rokonsági összeköttetésbe került a fiatal délszláv dynastiával, hanem egyttal közvetlen birtokbeli igényei is származtak ez összeköttetésből. A bosnyák trónörökösödés sorrendje tisztázva volt, a mennyiben Tvrtko

¹⁾ II. sz. oklevél.

²⁾ I. sz. oklevél.

³⁾ IX. sz. oklevél.

bánságának jogosultságát Nagy Lajos sohasem vonta kétségbe. Azonban neje részére annak hozományát követelte a Kotromanić családtól. Ez a hozomány Halomföldre volt, vagyis a Herezegovinának Dalmácia felé eső határrésze, a Narenta és Cetina között.¹⁾ Az egész Halomföldje vagyis a későbbi Herezegovina 1325-től kezdve Kotromanić István birtokában volt már és ez volt a szerb czárok és Bosznia közt mindenkor a surlódásoknak oka. Tvrtko bán azonban őszintén sohasem volt hajlandó az egész Halomföldről lemondani és ebből keletkeztek azok a hadjáratok, melyeket Lajos király egyfelől felesége jogos birtokának megvédelése, másfelől Tvrtko hűbéri kötelezettségének feltüntetése céljából kénytelen volt viselni.

Midőn Tvrtko 1354-ben uralomra lépett, körülbelül az a helyzet állott elő Boszniában, mint nagybátyjának 1323-iki trónra lépte alkalmával. A bosnyák országnagyok, a kik Kotromanić István alatt beleélték magukat alattvalói helyzetükbe, ismét régi függetlenségük kivására törekedtek. A loyaltásnak az a mértéke, a mely a középkorban a Nyugaton egyik és másik helyen feltűnt, Boszniában sohasem fejlődött ki részint a terület tagozódásának, részint azon erős és megfélemezhető egyéni érzetnek okából, mely az ottani nemzetségeket mindenha jellemezte. Ehhez járul még Tvrtko bán uralkodásának kezdetén a nagyhatalmu Lajos magyar király, a kinek módjában volt jutalmazni és a ki a hozzáálló egyes kis dynastákat, ha érdeke úgy kívánta, mindig pártolta. Már 1356-ban nyilvánvalóvá lesz, hogy a Hrvatín nemzetsége nem ért egyet Tvrtko magatartásával, illetőleg egyik részük a bán ellen támad. Bizonyos, hogy elsősorban családi torzszalkodások vitték bele a nemzetséget e magatartásba. Hrvatín fiának Vlkoslavnak fia Vlatko és unokája Vlkoslav híven megmaradnak Tvrtko mellett, azonban Vlkoslav testvérének Pálnak, a zemlniki zsupa urának fia, Gergely és László, vagyis a Pavlovićok és Hrvatín testvérének Istvánnak fia Stipanić Gergely, a ki a szlapon határszélen lévő Greben várának és Glamócsnak volt ura, elszakadtak Tvrtkotól és I. Lajos király hűségére állottak át.²⁾ A nemzetség politikájának e megszakadása tükröződik vissza Tvrtko bán menedéklevelében, a melyben Vlkoslavić Vlatko

¹⁾ Ruvarae ezt a kérdést i. h. már tisztázta.

²⁾ Függetlék, B. VII. sz.

knez és fia részére biztosítékot nyújt, hogy unokatestvérük hűlensége miatt bántódásuk nem lesz.¹⁾

I. Lajos király és Tvrtko e halomföldi viszályainak megvilágítására nézve ki kell térnünk Siklósi Péter boszniai római katolikus püspök szereplésének rövid méltatására.²⁾ Ugy látszik, már 1356 végén vagy 1357 elején Tvrtko a szomszédos magyar területet vagy maga háborgatta, vagy országnagyjaival engedte bántatni.³⁾ Tvrtko, a ki ugyan katolikus volt, de országnagyjainak többsége a bogumil hitet vallotta, felhasználta minden alkalmat, hogy Lajos királylyal szemben fennálló kötelezettségét, vagyis a halomföldi hozomány sértetlen fenntartását, megakadályozza. A bosnyák káptalan egyik olvasókanonokját, Jánost felbízta, hogy Péter püspök ellen, tehát a kereszténység és a magyar érdekek ellen lépjen fel. Péter püspök azonban elfogta a leveleket és a kanonokot elzáratta. Bácsban pedig 1358. szept. 21-én felfedezte Tvrtko tervét, a melynek János kanonok előadása szerint az volt a célja, hogy, mint az eretnekek nyílt védője és a király ellensége, akadályozza a kereszténység terjedését.⁴⁾

Egyelőre azonban békekötéssel fejeződött be e torzszalkodás, és pedig a valószínűleg 1357 derekán történt békekötés értelmében Tvrtko kötelezte magát, hogy a bogumilokat kiűzi országából, és hogy a királylyal szemben hadbaszállással tartozik, valamint köteles a király székhelyén megjelenni. Másfelől Lajos

¹⁾ L. fentebb X. sz. oklevél.

²⁾ Péter püspök nagy szerepet játszott egy Magyarország, mint Bosznia külső vonatkozásaiban. Később bizalmasa volt egy Tvrtko bánnak, mint Lajos királynak. Őt küldte ki Lajos király 1358. jun. 3-án Raguzába, a magyar királynak teendő eskü felvételére. (Diplomatarium Ragusanum, 8—9. l.) Mint Lajos királynak követe, ő vitte meg a király kiváltságlevelét a köztársaságnak, a hol jul. 18-án nagy ünneppélyességgel fogadták és 200 arany denárral tisztelték meg. (Monumenta Ragusana II. 229—230. l.)

³⁾ Lajos király 1359. jan. 19-én kelt oklevele, Böles Péter néhai bán fia János részére. Kivonata gyűjteményünkben.

⁴⁾ Ez érdekes adatot Érdujhelyi Meryhért közölte a veszprémi káptalan egy kiadványából, melyben Péter püspök János kanonoknak megboosát. Az oklevélből ugyan az nem derül ki, hogy Tvrtko már akkor trónkereső volt, hanem csak annyi, hogy a király ellensége. Századok, 1897. 508—513. l.

király megerősítette Tvrtkot és testvérét a bosnyák és ozorai bánság birtokában.

A bosnyák bán torzsalkodása azonban nem szünt meg. Elismerte ugyan a magyar királyi fenhatóságot, de a Halomföld átadásába belenyugodni nem tudott. Tvrtko, mint akkor nevezni szokták, hűtlenségbe esvén, Lajos király 1363-ban, jul. havában személyesen indult Boszniába. A hadjárat oka esakis az lehetett, hogy Tvrtko nem tartotta meg a feltételeket, a bogumilismus tovább virágzott, viszont Lajos király a Tvrtkoval szemben hűtlen országnagyokat nem hagyta eserben.¹⁾ E hadjárat nem járt sikerrel, a mennyiben a Kont Miklós hadosztálya nem tudott eredményt felmutatni s a király hada sem ért el jelentékeny eredményt. Politikai sikere azonban volt Lajos királynak. A háboru előtt történt, hogy az 1357-ig Tvrtkhoz hű Vlkoslav fia Vlatko, tehát a bosnyák alsó részek legelőkelőbb embere eltért a Tvrtko pártjáról és ősi birtokának központját, Kluč várát átadta Lajos királynak. A bosnyák határszélén tehát a határos zsupa főhelye ekkoron magyar kézre került. Cserében ezért Lajos király Berstyanócz várát Kőrösmegyében adományozta Vlkoslavié Vlatkonak.²⁾ A határjáró oklevél már 1363. aug. 12-én kelt, tehát kitűnik, hogy a vár már a hadjárat folyamán a király kezében volt. A berstyanóczyi vár átadása után I. Lajos király ünnepélyes oklevélbe foglalta az egész aktust 1364. márcz. 5-én,³⁾ megírván, hogy Vlkoslav fia Vlatko Kluč várát összes tartozékaival egyetemben igen alkalmas időben adta át az ő kezére és engedte át neki. Hűségének e bizonyosságért, melylyel a szent korona irányában viseltetett, noha Kluč vára az övé volt és királyi tulajdont képezett, Berstyanócz várát adja neki Szlavoniában, Szt. Tamás városával együtt, valamint a Katonya folyó melletti Katonyát, melyben a minden szentek egyháza van, az

¹⁾ Pliva 1363. jul. 8. H. O., 269. l.; 1363. jul. 10. M. S. M. IV., 56. — L. még Függelék, B. IX. sz.

²⁾ Függelék, B. VIII. sz. — Monoslóztól délkeletfelé a mai Kutina Belovármegye délkeleti zugának főhelye. Észak felé van Berstyanócz. Kutinában a Berstyanóczyiaknak is volt fészklük, övék volt Berstyanócz vára, melynek ma két Berstyanicza nevű helység is őrzi emlékét, szintén nem messze Kutinától, észak felé. E várát 1363-ban I. Lajos királytól kapta cserében Vlkoslav fia, Vlatk, kinek utódai már Berstyanóczyi néven bírták azt. (Csánki, 28. l.)

³⁾ Függelék, B. X. sz.

összes tartozékokkal együtt. A király a most már Berstyanóczyi Vlatk érdemeit, a melyeket épen Kluč várának átadásával szerzett, oly nagyra vette, hogy azért kivette őt a rendes bíróságok hatósága alól és azzal a joggal ruházta fel, hogy csak a király előtt tartozik törvényt állani. Ez oklevél 1366. aug. 12-én kelt.¹⁾ Azonban Berstyanóczyi Vlatkékat a szlavoniai nemesek nem tekintették maguk közül valóknak, hanem jövevényeknek (advena) és azért folyton zaklatták őket, nem respektálván a király kiváltságlevelét. Vlatk panaszára aztán a király Visegrádon 1367. márcz. 23-án kelt oklevelében²⁾ meghagyja a eszmai káptalannak, hogy ne engedjék ilyenekkel zaklatni.

Azonban a grebeni és glamócsi Gergely (Stipanió) sorsáról is van tudomásunk. U. i. valószínűleg ugyanabban az időben, a midőn a kluči vár királyi tulajdonba ment át, Greben vára,³⁾ a Stipanió Gergely tulajdona, ugyancsak a király birtokába került esere útján, a kőrösmegyei Dobra-Kucsával⁴⁾ cseréltetvén el.

Egy egész kis bosnyák bevándorlás képe tűnik fel előtünk, a mennyiben a banicai zsupa leghatalmasabb nemzetsége Szlavoniába került. A nemzetségnek több ága azonban Boszniában maradt, így a később oly nagy szerepre vergődött Hrvoja apja Vlkac és Vlkoslavié Pál knez, a kit, minthogy Tvrtko király 1367-ben kiállított töredékes oklevele nem jelöl meg szabatosabban, nem tudunk beleilleszteni a Hrvatín család nem-

¹⁾ Függelék, B. XI. sz.

²⁾ Függelék, B. XII. sz.

³⁾ A grebeni vár Jajeza közelében fekiült, a magyar határtól nem messze. Nem tévesztendő össze a Kalniktól nyugat-észak felé fekvő Greben vagy Gereben várával Szlavoniában. A gerebeni Hermannok ugyancsak bosnyák eredetűek és atyafiságban állottak a Vlkoslaviékkal. Hermann László alnádor a XVII. század végén Batthyányi Boldizsárt fiává fogadta és ez által megvetette a Batthyányi család hatalmának alapját. E Hermann család kezében folytak össze a Vlkoslavié, majd Berstyanóczyi, később Szobocsinai Vlatkok, a dobra-kucsai Nelepezek birtokainak oklevelei és így kerültek ezek a körmendi levéltárba, Batthyányi néven.

⁴⁾ Dobra-Kuesa vára a XIV. század első felében, 1335-ben tűnik fel a mai Pozsega megyében. Daruvártól kelet-északra konstatálta Csánki (i. m. 45—46. l.) e vár tartozékait. — Saraklin várát Stanak, Gonak és Valachkont a belatinai kerületért adták eserébe a királynak. Ezt a Boszniában fekvő két várát 1374-ben a korbáviai Czirjékek utódai kapták a királytól, új adomány ezimén. (Függ. B. XIV.)

zedékrendjébe. Tény az, hogy 1367-ben Vlkoslavié Pál ismét a Tvrtko pártján áll és e nemzetség lágyékából származott azután a Hrvoja kiskirálysága.¹⁾

1367-ben megszűnik a Magyarországra szakadt Vlkoslaviéok közvetlen történelmi szerepe és a Boszniában maradt Hrvatinié Vlkac fiának Hrvojának kezdődik a szereplése. Tvrtko ifjabb testvérével Vukié-csal vagy Vukkal 1367-ben kénytelen a hatalomért hadjáratot folytatni; később azonban kibékül vele. Utóbb Péter püspökkel, a ki ellen 1357-ben fondorkodott s a ki a pápa felbatalmazása alapján a bogumilok ellen folyton erélyesen küzdött, teljesen megbarátkozott. 1374. decz. 8-án kelt levelében elismeri, hogy Péter püspök nagy szolgálatokat tett neki, ő eskette meg Szent Illye községében és azért neki adományozza Jelsavicza birtokát Dubnicza mellett, a mely utóbbi helység a bosnyák püspökségnek régóta birtoka volt.²⁾

S ezzel, ha nem is meritettük ki mindazon történelmi eredményeket, a melyek a közöltük oklevelekből folynak, de megelégedésünkre szolgál, hogy a hazai levéltári anyag ennyi kérdését világítja meg a bosnyák történelemnek, a középkori magyar imperium e kiegészítő részének.

¹⁾ L. fent a XI. és XII. sz. Hrvoja részére nagyvadáság adományozása. — A Függelék, B. XVIII. számában említett Vlkac vajda alatt, a ki Greben várát Boszniában 1385-ben zavarta, valószínűleg Hrvoja testvérét, Vlkot kell értenünk.

²⁾ Sajnos, sem Dubniczát, sem Jelsaviczát pontosan meghatározni nem tudjuk. Jelsavik, ma Jerasavik a dranóezi (drenovaczi) uradalomhoz tartozott s a Szávától nyugotra feküdt. Lehet, hogy Gornja és Donja Dubica-ról Odzak mellett van szó. Azonban a Tvrtko említett birtokok Uszorában feküdtek. L. Függelék, B. XV—XVI. sz.

FÜGGELÉK.

A.

A Kotroman legenda.

Az alább közlendő oklevelekből kiderül¹⁾ a Kotroman család eredete. Egy bosnyák bennszülött nemzetséggel van dolgunk, a mely felső Boszniából eredt, s Krešovo, Sutiska, Fojnica területét bírta. És nagyon valószínű, hogy a történetileg ismert bánok: Borics, Kulin, Ninoslav és Prijezda egymással vérségi összeköttetésben állottak.

A Kotroman család származását illetőleg azonban, épen mert rövid idő folytán az Árpádokkal, Anjoukkal és Középeurópa számos családjával vérségi összeköttetésbe került, számos legenda forgott közkézen, melyeket érdemes összeállítanunk már csak azért is, hogy feltüntessük a fonnebb közlöttek fontosságát. A legenda alapját Mauro Orbini ismert krónikája: *Regno degli Slavi* szolgáltatta, midőn így szól:²⁾

¹⁾ L. Függelék, B. 6.

²⁾ M. Orbini: *Regno degli Slavi*, 1601. Pesaro, 350. l. — . . . Ora morto che fu questo Culinio Bano, il Rè, che a quel tempo si trovava in Ungaria, per le ragioni già dette, si rivolse far conquista del Regno di Bosna. Il perche mandò con l'essercito uno de suoi Baroni addimandato Cotromanno Tedesco, huomo famoso nell'armi. Il quale venendo in Bosna, e trovatola senza Signore, l'occupò facilmente. Onde il Rè, per rimunerarlo di questo, lo fece Bano di Bosna; et volle che etiamdico i suoi posteri perpetuassero in quel dominio. I quali sendo con processo di tempo in gran numero multiplicati, chiamaronsi tutti col nome della famiglia Cotromanni. Et quasi sempre era in casa loro il dominio di Bosna: facendosi alcuna volta chiamare col nome de' Bani, e tal' hora con quello de' Conti. Nel governo de' quali era questo di buono, che mantenevano in Bosna la libertà, e le usanze antiche. Imperoche sendo questo Regno all' hora pieno di molti Signori nobilissimi, questi nò permettevano ad alcuno di quelli, ch'erano nel dominio, di usar tirannide à niuno; et volevano che ciascuno fusse mantenuto nello stato, et patrimonio suo.

Nè altra cosa trovo scritta di questi Cotromanni, che regnarono anticamente in Bosna, fino ch' il dominio pervenne in mano di Stefano Bano di questa casa. Il quale governava la Bosna nel modo sopradetto, et era da bene, et saggio Principe. Ma morto che fu egli l' anno 1310, lasciò tre figliuoli, Stefano, Ninoslau et Vuladislau . . .

... Kulin bán halála után, a magyar király, — Imre, — elhatározta, hogy Boszniát meghódítja. Elküldé tehát seregével egyikét báróinak, a német Cotromann, fegyverforgatásban rendkívül járatos egy férfit, a ki is Boszniába jövé, s azt, ur nélkül találván, könnyű szerrel elfoglala. A király pedig, hogy ezért megjutalmazza, megette Bosznia bánjának, s utódjait is örökletessé tette benne. Ezek idő folytán nagyban megszokasodának s családi néven valamennyien Kotromanoknak neveztetének. És mondhatni Bosznia uralma mindig az ő családjokban marada, némelykor bánoknak hívattatának, ma conteknak. Ezeknek a kormánya alatt jól ment a dolog, mert Boszniában fentarták a szabadságot és a régi szokásokat. Általán ez ország mostanáig számos előkelővel van telve, a kik nem engedék meg az uralmon lévőeknek, hogy zsarnokságot gyakoroljanak valaki fölött, s ugy akarák, hogy mindenki tartassék meg az állásában és az örökségében.

Más dolgot találtam írva e Cotromannokról, hogy régtől fogva uralkodának Boszniában, míg aztán az uralom István bán kezébe került, ki e házból származott, Boszniát az említett módon kormányozta s jó és böles fejedelem vala. De meghalván, a mi 1350-ben történt, három kis fiat hagyta hátra: Istvánt, Ninoslavot és Vladislavot...¹⁾ Orbini e sokat idézett helye volt az alapja eddigelé annak az állításnak, hogy a Kotroman család német eredetű.

Előre kell bocsátanunk, hogy a tudós benezés munkájának az a nagy hibája, hogy a rendelkezésére álló igen becses, gyakran egykoru forrásokat a helyert, hogy egyszerűen közölte volna, ugy a mint találta, a maga módja szerint mindjárt fel is dolgozta. Ennek azután az a következménye, hogy az egykoru hiteles feljegyzést összekötötte a régés hagyományokkal, s így munkája valóságos történeti egyeneteknek lett a tőrháza. Viszont azonban az is igaz, hogy ha sikerül egy-egy helyét kiválasztanunk, gyakran meglepő bizonyosságot nyerünk az ő munkájának az adatai alapján.²⁾ Meg kell továbbá jegyeznünk, hogy a déli szláv történet kátforrásai között fontos szerep jut a ragusai évi feljegyzéseknek, melyek különféle szerkesztők daczára egy, eredeti szerkesztésű, kézíratra viendők vissza. Ezekből a különféleképp szövegezett, ma számos részletökben elkallódott feljegyzésekből dolgoztak Ragusa évkönyvirői: Resti, Luccari, Ragnina, Tubero.³⁾ E ragusai feljegyzésekre vonatkozólag általában azt az elvet kell alkalmaznunk, hogy a XIV. század előtti adatok kevés kivétellel mind mesések, s csak akkor válnak be egyes vonatkozásokban összetett bizonyítékaak, ha levéltári adat is igazolja a hitelességet.

Kotromanok szereplése éppen arra az időre esik, midőn a ragusai történeti feljegyzések hitelessége kezdődik. A nehézség a történeti való megállapításában azon fordul meg, sikerül-e az egykoru és a későbbi rakedezio ezikornyaít eltávolítnunk vagy sem?

¹⁾ Felismerte Orbiniának ezt a sajátosságát már Ravarae Harion, a tudós archimandrita, a ki a belgrádi és a szarajevói Glasnikban a délszláv történetnek nem egy vonatkozását tisztázta a Regno degli Slavi alapján.

²⁾ L. Turul: XIII, 8—9. l. — Bosnyák nemzékrendi tanulmányok.

Már most közelebről tekintve Orbini fentebbi állítását, azt látjuk, hogy előadása tulajdonkép három részből áll. Az elsőben (mely... ora morto-val kezdődik s usanze antiche-vel végződik) elmondatik az a ténykörülmeny, hogy Kulin bán halála után (tehát 1204—1205 táján) a magyar király (Imre, vagy II. Endre) egy Kotromann nevű német vitézzel meghódíttatja Boszniát s jutalmul családjában örökletessé teszi annak kormányzását. Ez a tudósítás — mondanunk sem kell — nem tartalmaz hiteles feljegyzést.

Az, a ki ezt először följegyezte, két dolgot tudott a bosnyák történelemből: a) hogy a Kotroman-család idők folyamán örökletesen bírta a hatalmat, s b) hogy tagjai a magyar király hűbéresei voltak, részint mint bánok, részint mint contek, a hogy dalmata szokás szerint írja. Ez az első feljegyzés nem lehet más, mint a melyet Luccari is felhasználta,¹⁾ s mely nála azzal kezdődik, hogy: „mori appresso Stefano Cotroman, Conte di Bosna“ stb. Ebből a man-végű névből aztán a XVI. századi humanista etimolog kideríti, illetve a fenti a) és b) dologhoz harmadiknak hozzáveszi még azt is, hogy Kotromann (két n-l) nem lehetett egyéb németnél, s így — akár ez a humanista, akár Orbini a szerzője — megszületék a legenda.²⁾

Orbini előadásának az a része, mely „Imperoche“-vel kezdődik s „patrimonio suo“-val végződik, nem egyéb, mint Luccari hiteles adatának a paraphrasisa, hogy a függetlenségükre büszke s féltékeny bosnyák előkelők ellázták Kotroman István gyermekeit, kiket anyjokkal együtt, mint levéltári egykoru feljegyzések bizonyítják, igen szívesen látott a ragusai lakosság.³⁾

Adván ekkép a feljegyzéseket, hozzáteszi Orbini, hogy írva találta azt az adatot is, mely szerint a Kotromanok már régtől fogva uralkodtak Boszniában, míg az uralom István bán kezébe került. S ez, ha tekintjük, hogy a Prijedzák ősi területökön bánok voltak, teljesen megfelel a történeti valóságnak.

Orbini tehát tudott róla, hogy a Kotromanokról mint bennszülött családról van feljegyzés. Erről itéletet ő maga ugyan nem mond, s csak röviden végez vele, ellenben az előbbi feljegyzéseket bőven tárgyalja. S így történt, hogy a történelem ezt az írva talált adatát nem vette figyelembe, ellenben elfogadta a német eredetről szóló legendát, mert tetszősebb volt, s mert a bosnyák történelem részletei 1251 után elmosódtak.

A Kotroman-család származásának a kérdése a német genealogusokat is foglalkoztatta, a kik Mauro Orbiniának e határozott állítását vitték alapul. Egyébként ismeretes a heraldika történetéből, hogy a ezimer hasonlósága és egyezése számos családi legendára szolgáltatott alkalmat. Így történt ez a Kotromanidák használt koronát feltüntető ezimer révén is, a

¹⁾ L. Annali di Ragusa, II, 45. l.

²⁾ Resti már ismervén az összes feljegyzéseket, Kotromant megteszi gótnak. L. Krónikája, 258. l.

³⁾ Majdnem szóról szóra átveszi Resti, l. u. o. 106. l.

mennyiben a Krajaában és Stíriában gyökeres Schürffenbergrek családi hagyománya a bosnyák királyi családdal való rokonságról regél.

Prenenhuber Bálint 1646-ban befejezett genealogiájában ekképen szól: „Az tartják, hogy a Scherffenberg urak nevezetes ősrégi nemzetiségének a néhai bosnyák királyok törzséből légyen a származása vagy rokonsága, melynek egyebek között az a királyi korona a bizonyosága, melyet a fenedéért nemzetség régtől fogva visel a czimerében. Ezért találjuk a Konstanzi zsinatról szóló, 1483. Augsburgban nyomtatott leírás 121. ivr. lapján e szavakat: „A fenséges Scherffenberg király a szultán alatt áll, mellette vagyon a koronás, három golyós Scherffenberg-czimer.“¹⁾

S csakugyan így emlékezik meg a Konstanzi zsinati leírás²⁾ a Scherffenbergerekről, s Grünenberg Konrád 1483. czimerkönyve 276. lapján „Kunz von Scherffemberg“ felirat alatt feketében három arany golyó fölött arany koronás czimert látunk.

A Scherffenbergék — 1235 óta pecsétekkel bizonyítható sorrendben — ugyanesak koronát viselnek czimerül.³⁾ Mellőznünk kell természetesen

e történetileg semmiféle tétéles adattal nem támogatott családi hagyomány taglalgatását. Igaz ugyan, hogy a Konstanzi zsinati könyv iratása s a Grünenbergféle czimeres könyv gyűjtése alkalmával még élt a Kotromanidák emlékezete, s való körülmény az is, hogy ezek I. Tvrtko óta koronát viseltek a czimerökben, de ez a korona

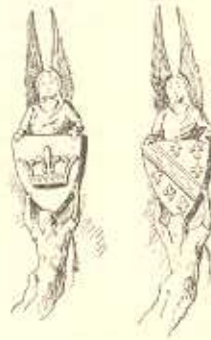
(I. az ábrát) nem a családi czimerök. Családi czimerökül (I. ábra) ott a harántgerenda, melyet több ízben három golyó kísér, később pedig váltakozó számban ugynevezett lilimok (Gleve) tűnnek fel.

A Kotroman-család eredeti czimerének egy stíriai családdal való megegyezése Siegenfeld Alfred, a belső-osztrák családok genealogiai és heraldikai vonatkozásai jeles ismerőjét arra indítá, hogy egy oly kombinációval lépett fel, mely a Kotromanokkal legalább e részben, külsőleg összefüggésre mutat.⁴⁾

Ugyanis a stíriai Rohitsch urai, mint ezt 1234. s 1248. pecsétük (I. ábra) igazolják,⁵⁾ ugyanoly czimert viseltek, mint a Kotromanidák. A

Schürffenberg-czimer 1235.

Kotromán czimer; a) kir. jelvény-czimer, b) s Kotromanidák czimere.

¹⁾ L. „Adler“, I, 1871, 107. s kk. l.

²⁾ 1536. kiadásában, a 99. l.

³⁾ Siegenfeld: Der steirische Uradel, 9. tábla. A legrégibb időkben a korona színe fekete ezüst mezőben (1300 körül. Zürichi czimer lájstrom III. tábla), később kékben arany (1400 körül. Bruderschaftsbuch St. Christophori am Arberg, 1445: Wappenbuch der österr. Herzoge. Mindkettő a bécsi es. és kir. titkos levéltárban).

⁴⁾ Adatait felhasználás céljából közölte velünk, a miért is fogadjuk köszönetünket.

⁵⁾ Siegenfeld i. m. VI. és XV. tábla.

Kotroman István bán + 1318 körül	Kotromán István bán	1233. meg- emlékve	(Prjezda)	1	Uban 1233. Prjezda 1255
				2	
				3	
				4	
Erzsébet	Erzsébet	Katalin	Druguth István + 1316	5	I. Uros István, szerb király, † 1277
				6	Chares Ilona † 1314
				7	V. István, magyar király, † 1272
				8	Kún Erzsébet † 1290 után
I. Meinhard ortenburgi gróf	I. Meinhard ortenburgi gróf	II. Frigyes ortenburgi gróf + 1304	Adelheid Görz-Tyrol grófnő + 1283/4	9	II. Hermann Ortenburgi gróf † 1256
				10	..... Heunburgi grófnő † ?
				11	III. Meinhard, görzi gróf, † 1255
				12	Adelheid, tyrol grófnő, † 1275
Erzsébet	Erzsébet			13	
				14	
				15	
				16	

rohiesi vár a szlavyon határ mentén fekvő régi gurki hűbér, melyet a traungau stájer herezegek kihalása után (1192 után) a Gonowitz-család tulajdonába került. Figyelmet érdemel, hogy a család eredetileg csak a harántgerendát viselte címerében s csak később adta hozzá a lilimokat, megkülönböztetvén eképp a Rohiesra került új ágat, a Gonowitzon megmaradt régi ágtól.

A Rohiesi urak címerrel
1248.   Gonowitz-czímer
1206.

Siegenfeld ur főlemli még, hogy a rohiesi urak oklevelesen megállapítható első sorja (1195—1197 körül) a Kotromanidák alapnevén: István kép fordul elő.¹⁾ Am de I. Kotromán István, a ki a nemzetségből dynastakép elsőnek vált ki s elsőnek viselte az István nevet, 1318 körül halt meg, tehát ez a körülmény kevésbé érdemel figyelmet, mint Siegenfeldnek az a vélekedése, hogy Rohies urai valószínűleg szlávok voltak.²⁾

Különös topographiai véletlen, hogy Rohieshoz közel a Donatihegy lejtőjén egy helyiséget Kotrounak neveznek a XV. századbeli oklevelek³⁾. Ennyiből áll, a mit Siegenfeld eredeti kutatásai alapján a tárgyra nézve felhozott. Tényleg ugyan nem változtat semmit a Kotromanok családjának tisztázott családi származása kérdésén, de hiba lenne a kérdéssel kapcsolatban fel nem említeni e mindenesetre figyelemre méltó észrevételeket.

A Kotroman család eddig ismert családfája a következő (53. l.):

Kotromanié István apai ágán ismeretlen előttünk nagyanyja s ennek a szülei és dédanyja az apai ágon. E táblázat alapján nem fejthető meg az a negyedik rokonság, mely XXII. János pápa szól.⁴⁾ Előddig két hypothesis merült fel, mely e rokonság kimutatására irányul. Az egyik, az a vélelem, melyet Wertner Mór fejezett ki legelőször, mely szerint Kotromanié István bán édes anyjának Erzsébetnek hatodik öse és Kotromanié István ortenburgi grófleány jegyesének ötödik öse III. Berthold meráni gróf († 1188) személyében közös.⁵⁾ Nem tartjuk valószínűnek, hogy ezen az alapon

¹⁾ Zahn, Urkundenbuch der Steiermark, II, 36., 43. l.

²⁾ Wolfram von Eschenbach, a ki ezt a vidéket alaposan ismeri, Parzivaljában (IX. könyv 1905 v. Siegenfeld idézete) ezeket írja:

„Und dô ich fir den Rôhas
durch äventiure gestrichen was,
dâ kom ein werelin windisch diet
ûz durch tjoste gegenbiet.“

A windisch szlavyon-szlovént jelent.

³⁾ Zahn, Ortsnamenbuch der Steiermark, 105. l.

⁴⁾ L. Theiner, M. S. M., I, 135.

⁵⁾ Dr. Wertner Mór i. m. 216.

volna kimutatható a rokonság. Nincs benne lehetetlenség, de közelebb fekvő fokozatot kell ez atyafiságban keresnünk. A másik combinatio a Blagay oklevéltár közzététele után merült fel, a mennyiben velünk együtt Siegenfeld is azt sejtí, hogy a Blagay-Kotroman-Ortenburg atyafiságban lenni kell egy eddig még ismeretlen láncszemnek, mely a pápai állítást megerősíti.

A Blagay oklevéltár adatai értelmében a következő táblázatot szerkeszthetni meg:

Prijezda 1283	I. István † 1209 előtt	? Hermann „comitis de Gorichia“ leánya
Kotroman István	Erzsébet	Leány f. Goriczai István első sz. fia
Kotromanié István		II. István Goriczai III. István bán ?
	László ?	n. Prijezda bán leánya

E táblázatnak az a fogyatéka, hogy II. Hermann ortenburgi gróft († 1256) nem azonosíthatjuk azzal a Hermannnal, kinek leányát Goriczai István († 1209 előtt) birta feleségül, mire csakis Imre király 1200. interpolált oklevele a bizonyított. Tény azonban, hogy a Goriczai, később Vodicsai, majd Blagay-család már a XIII. évszázad folytán bensőbb összeköttetésben állott az Ortenburgokkal s így valószínű, hogy Kotromanié István a Goriczai-Vodicsai nemzetség révén állott atyafiságban e német családdal. Annnyival valóbbszinű e feltevés, mert a Vodicsai birtok Magyarország határán földrajzi közelítésnél fogva a két családnak: a Goriczaiaknak és Prijezdácnak, a bosnyák alsó vidék urainak, rokonságba lépését magyarázza.

Jelenleg között adataink a Kotromanok családfáját jelentékenyen előbbre viszik mint azt fűnebb a 37.—40. l. bővebben előadtuk.

B.

Oklevelek a IV. sz. tanulmányhoz. (Történelmi szempontok és eredmények.)

I.

Scardona, 1301. febr. 2.

(Šubić) Pál horvát bán testvéreivel és fiaival biztosító levelet adnak Horvatinak, néhai István fiának, alsó Bosznia ispánjának ottani birtokait illetőleg.

Nos Paulus banus Croatorum una cum carissimis fratribus Georgio et Mladino comitibus civitatum Dalmatic filisque nostris predilectis Mladino Georgio Paulo et Gregorio trium camporum Hlivne et de Cetina comitibus significamus quibus expedit tenere presentium universis, quod diligentem consideratione pensantes et diligentia assueta attendentes tam exigentiam fidelium meritorum, quam sinceritatem fidei ac magna servitia et fidelia, que et qualia vir nobilis Horvatinus, filius condam Stephani, de inferioribus Bosne confinibus comes unacum suis fratribus nobis impendit studiose et fideliter et intendit in futurum per se et suos posteros nobis et nostris heredibus heredumque successoribus perpetuo et inseparabiliter impendere studiosius, promissimus fide data et promittimus, quod eundem Horvatinum comitem et ipsius fratres heredes heredumque successores in predictis eorum possessionibus nominatis illese conservabimus et in nullo ipsas possessiones ab eisdem minuemus, imo si alii aliqui in occupationem castrorum vel destructionem aut dissipationem possessionum ipsius Horvatini comitis et suorum fratrum filiorum sive successorum aspirabunt vel procedere attemptabunt, eosdem contra omnes et eorum contrarium procedentes per nos et nostros heredes heredumque successores consilio et auxilio adinvabimus manutenebimus atque defendemus dante domino iuxta posse nec aequaliter ob alicuius voluntatem ad fidem nostram deseremus, donec prefatus comes Horvatinus et sui fratres heredes heredumque successores nobis et nostris heredibus heredumque successoribus integraliter fidem inceptam observabunt et servire de predictis possessionibus fidelissimo et inseparabiliter non postponent necnon omni tempore impermutabiliter adversus quoslibet astabunt nobis prompte fideliter totis viribus atque posse sic data fide vel converso promiserunt et gratanti animo assumpserunt. In cuius rei memoriam et maiorem firmitatem presentibus litteris cum nexu promissionis huiusmodi sigilla nostra duximus apponenda, quod si quis nostrum vel nostrorum heredum heredumque successorum secus facere attemptaret, quod absit in predictis vel contrarium vel ex parte nostra vel nostrorum posteriorum eveniet, ut non credimus pro nostris prevenientibus actibus hoc contingat domino concedente apud deum et hominis cognoscatur temerator violatorque fidei habeatur manifestus. Datum Scardone in festo purificationis virginis gloriose, anno domini MCCC.

Eredeti hártján, 3 függő pecséttel. Körmendi levéltár, Misc., Alm. I., lad. 7/191.

II.

Spalato, 1304. márcz. 30.

(Šubić) Pál horvát bán, fivére: Mladen bosnyák bán, és fiai esküvel fogadják komájuknak, Horvatinak, alsó Bosznia comesnek, és fiainak, hogy öt barátságukban megtartják a várának a tartozékait le nem foglalják.

Nos Paulus banus Croatorum et Mladinus banus Bosniensis ac Mladinus trium camporum et totius terre Hlivn, Georgius Spalatensis, Paulus et Gregorius, comites filii dicti domini P. bani, significamus, quibus expedit tenere presentium universis, quod prestito corporali iuramento super corpore domini nostri Jesu Christi et vivifice crucis ligno promittimus ad fidem nostram nobilem virum Horvatinum comitem de inferioribus confinibus Bosne compatrem nostrum dilectum et fidelem ac eius filios debita sincera et assueta dilectione prosequi, confovere, diligere et amare ac quod castrum¹⁾ ipsius bona et possessiones non recipiemus ab eodem nec ab eius filiis, neque minuemus, immo non dubitando de sua persona et suorum filiorum atque bonis omnimodo securitatis ac pariter nos gaudere libertate, nisi, quod absit infidelitatem facerent nobis manifestam. Et ut supradicta fides nostra, promissio et assecratio in suo semper permaneat firmitate, nos Paulus banus Croatorum predictus tamquam maior et senior atque pater tam prefato Mladino bano Bosniensi fratri nostro karissimo, quam filiis nostris nominatis sub pena benedictionis nostre iniungimus, quod prenotata omnia nominato Horvatino comiti ac eius fratribus et filiis ad plenum debeant illese observare. Et si aliquid de promissis immutare acceptarent, omnipotentis dei et omnium sanctorum atque nostram incurrant maledictionem ipso facto. In cuius rei memoriam et in maiorem firmitatem presentes litteras concessimus sigillorum nostrorum munimine roboratas. Datum Spaleti in loco fratrum predictorum in crastino resurrectionis domini anno domini MCCCIV.

Hátlapján: Instrumentalis commissio domino Horvatini comiti de inferioribus Bosne.

Ered. hártján, 4 zöld-piros selyem sodr. függő pecc. U. a. I., Misc. Heim. 19. sz.

III.

Scardona, 1305. febr. 21.

(Šubić) Pál horvát bán és egész Bosznia ura fiaival egyitt kiállított védő-, illetőleg szövetség-levele Horvatin cemes részére.

Nos Paulus banus Croatorum et totius Bosne dominus unacum karissimis filiis nostris Mladino bano Bosniensi, Georgio Spalatensi, Paulo Traguriensi et Gregorio Sibenicensi comitibus significamus quibus expedit tenere presentium universis, quod prestito corporali iuramento super corpore Christi in ecclesia sancte Marie de Scardona promissimus et promittimus

¹⁾ Sajuos, a vár neve nines említve.

veri amici comitis Horvatini cognati nostri dilecti et fidelis ac suorum filiorum esse semper et perpetuo ac eodem puro corde diligemus ac de suo dominio et toto comitatu inferiorum partium Bosne in castris, terris vel in alia sua terra hereditaria nichil ab ipso Horvatino comite et suis filiis minuemus vel recipiemus modo aliquo et quod ipse Horvatinus comes cum suis filiis apud nos et nostros in eundo stando et redeundo semper sit liber et securus et non possit de nobis et nostris in aliquo dubitare et etiam per nos et nostros ex aliqua causa, arte vel ingenio non debeat captivari. Cui si aliqua quoquomodo per aliquos imponeretur infidelitas sive culpa non teneatur coram nobis alicui respondere, nisi propria ductus voluntate responderet et nichilominus ad sua castra sanus et illesus redire possit sine nostro et nostrorum impedimento contrario aut dolo. Insuper promittimus sub fide et iuramento supradictis predictum Horvatinum comitem et eius filios contra quemlibet ipsum vel ipsos offendere volentem manutenerere, defendere et adiuvare et quod eum et eius filios pro alicuius amicitia, amore, prece, precio, timore vel odio nullo unquam tempore dimittemus sive deseremus. Verum ipse comes Horvatinus aliquam nobis manifestum quod absit in fidelitatem faceret et ipsam non posset vel nolet emendare, extunc quatuor mensium spatio sibi prorsus indicare et manifestare litteris nostris debeamus, ut a nobis et nostris sibi et suis precaveat, interim autem contra ipsum et suos ac bona ipsius procedere vel eum aut eius filios si etiam ad nostram venirent presentiam captivare vel offendere non possimus, sed omnino erunt liberi et securi. Que quidem omnia et singula ad fidem nostram deo debitam illese et ad plenum observare et conservare promittimus et quod etiam per predictos filios nostros semper et perpetuo predicta observentur nos dictus P. banus sub obtentu patrie benedictionis iungimus eidem et mandamus, volentesque, si aliquid immutaremus de predictis, quod non erit deo dante, extunc apud deum et homines pro infidelibus et periuriis habeamur. In cuius rei memoriam et maiorem firmitatem presentes litteras concessimus sigillorum nostrorum munimine roboratas. Datum Scardone die octavo exeunte mense february, anno domini MCCCV.

Eredetije hártján, 3 vörös selyemről függő pecséttel, u. a. l. misc., ahn. 3/111.

IV.

Sanica, 1305.

Vlkoszló ispán ítéletlevele az Obradi fia Vlk és a Sanica nemzetség közt folyó ügyben.

Nos comes Vhosslaus filius quondam comitis Heruatiini damus pro memoria quibus expedit universis presentium per tenorem, quod quidam Vle filius Obradi (h)abuít causam cum generatione sua de Zanicha ante nobiles viros una cum Vhosslano ante presentiam ipsius et fecerunt concordiam inter ipsos (!). Hoc „fuit“ ante Radoslaum filium Brío et ante Lepum de Lusac et ante Negoium de Bachulana, quod quicumque eorum contra diceret factum nobilium virorum, quod qui ex generatione ipsius Viko filio Obrada noceret extunc ad curiam solvat quinquaginta marcas

domino et secunda quinquaginta Viko Obradi filio et illius cause primus prissaldus (!) Zaladol filius Herelehi de Lusac alter Georgius filius Duanani. Etiam quod quicumque eorum illud non audeat contradicere. Datum in Zanichea, anno domini MCCCV.

Eredeti, hártján, sárga-vörös selyem zsinórról függő pecséttel. Szarajevói múzeum.

V.

Kuín, 1345. jún. 23.

István, bosnyák bán, stb. (lindvai Bánffy) Miklós szlavon bán előtt olyennü egyességet köt kuíni Nelipic comes fia Jánossal és anyjával, Velislavával, hogy ez Unac, Počitelj, Srb és Stog várakat azonnal átadja Lajos királynak, Kuín és Brech várakat pedig mindaddig megtartja, míg Klissa és Cetina várakat meg nem kapja.

Nos Stephanus dei gratia banus Bosne necnon terrarum usure salis, Dolmine, Crayne, Rame ac totius Cholm princeps et dominus, publice recognoscimus in hiis scriptis, quod cum nuper ex mandato serenissimi principis et domini nostri domini Ludovici dei gratia regis Hungarie ad recuperandum et recipiendum pro prefato domino nostro rege terras, castra, villas et possessiones, que ad ipsum dominum nostrum et ad ius regni et sancte corone de iure pertinere noscuntur, et ad coerendum brachio potentie nostre quosvis rebelles et infideles regie maiestati cum potentia nostri exercitus Croatiam intrassemus magnifico et illustri viro domino Nicolao totius Selavonie bano, cum tota exercitus sui fortitudine una nobiscum eunte, habitis una cum prefato domino bano inter nos ex una et nobilem adolescentem comitem Johannem filium quondam comitis Nelypci de Tigninio et nobilem dominam dominam Velislaviam matrem predicti comitis Johannis parte ex altera diversis placitis et tractatibus, tandem ex utraque parte in formam et modum convenimus et concordavimus infrascriptum, videlicet quod idem comes Johannes, ante omnia castra quatuor videlicet Unax, Poteitel, Serb et Stoie ad manus regias cum omnibus suis iuribus, pertinentiis et possessionibus, que in suis sunt manibus, resignabit, et castrum Tigninii, ac castrum Brees cum omnibus suis debitis pertinentiis retinebit, quousque sibi Cethina cum suis pertinentiis debitis et castrum Clissia insimul presentetur et assignetur nostra seu regia potestate, et tunc, cum prefata castra scilicet Cethina et Clissa et ad ipsa spectantia habuerit, dictus comes castra predicta videlicet Tigni et Brees ad manus regias sine questione ac more subterfugio resignabit. Quamdiu vero dictus comes castra supradicta, scilicet Tigni et Brees tenuerit, nobiles in tenutis et pertinentiis dictorum castrorum Tigninii et Brees manentes, nulli nisi dicto comiti servire et a nullo nisi ab eodem comite debeant iudicari; omnia etiam preter predicta que in prefatis literis privilegialibus regis continentur, salva eidem comiti Johanni et domine matri sue prout inibi sunt expressa inviolabiliter permanebunt. Nosque ipsum comitem Johannem ad obtinendum, possidendum et retinendum omnia quecumque sibi per prefatum dominum nostrum regem et nos ac dictum dominum Nicolaum banum donata, concessa seu promissa

existunt volumus et assumimus fideliter pro viribus adiuvare, ad hec contra omnem hominem solo prefato domino nostro rege excepto, qui ipsi comiti Johanni inimicari vellet, ipsum in suis rebus possessionibus iuribus vel hominibus indebite notabiliter offendendo, et idem comes talibus iniuriatoribus sua propria potentia resistere non valeret, nos eidem, cum per ipsum fuerimus requisiti, assistemus consilio et auxilio efficaci. Prefata igitur omnia et singula de benignitate ac auctoritate prefati domini nostri regis confisi de consensu et plena voluntate predicti domini Nicolai bani sepedicto comiti Johanni promisimus, ac insuper unacum predicto domino hano tactis sacrosanctis evangeliiis et sanctorum reliquiis cum duodecim de nostris comitibus, baronibus et nobilibus iuravimus, ut hec ei quamdiu in predictis et aliis prefato domino nostro regi fidelis existet, firmiter observentur. Prefati quoque comes et domina mater ipsius unacum venerabili patre et domino domino Nicolao episcopo Tigninii, ac aliis viginti et uno nobilibus suis in literis suis super hec confectis expresse nobis ac predicto domino Nicolao hano multis nobilibus et notabilibus viris presentibus ut semper sint prefato domino nostro regi et sancte corone fideles, ac ut hec omnia in quantum eos tangunt inviolabiliter debeant observari, tactis eisdem sacrosanctis evangeliiis et reliquiis iuraverunt. Super quibus omnibus literas nostras fecimus fieri et nostri sigilli appensione muniri. Nomina autem nostrorum nobilium nobiscum coniurantium hec existunt: Wolk voyvoda, Paulus filius Chorvatini, Dabissa, Chorvatianus Stefani, Stefanus Drusik, comites Pribislaus Chlaponnik, Stefanus Chelnik, Dragissa filius comitis Stipkonis, Ticheinus filius Vitani, Merko, Ostoia, Rogata, Stipan Sojlsauik nobiles et inpani. Aetum et datum Tigninii in vigilia b. Johannis baptiste anno domini MCCCXLV.

VI.

Bobovac, 1356. nov. 1.

Tvrško bosnyák bán testvérével és anyjával Honával Péter bosnyák püspök kérésére megerősíti az ozorai szt. Péter egyházához tartozó Dubnieha (?) birtokot.

Thverdeo dei gratia Bannus totius Bozne, necnon et totius Vzure ac Solle, frater noster carissimus, una cum dilecta matre nostra domina Elena, universis Christi fidelibus presentes litteras inspecturis salutem in domino sempiternam. Cum ad veri christicolos principesque christiani fidei partium ecclesiarum Dei in suis roborare muribus, et non solum perditas restaurare, sed etiam propria donare, ut ipsa utroque vallata presidio et spiritali ac temporalis securius valeat Christum militare. Hinc est, quod venerabilis et spiritalis in Christo pater, dominus Petrus premissa Dei et apostolice sedis gratia episcopus ecclesie Boznensis, accedens ad presentiam nostram et omnium baronum nostrorum, proposuit querelam, quod a quibusdam iam elapsis temporibus per potentiam et iniustitiam quorundam, quorundam possessionem ecclesie sancti Petri in Vsura, nomine Dubimcham, concessam a nostris predecessibus, scilicet a magno Prezda olim Bano, avo Stephani magni pridem similiter patris nostri, necnon et confirmatam per

eundem Stephanum magnum similiter Banum patrum nostrum carissimum, insuper quibus eorum privilegia formaliter ostendit non vitata non abolita nec in aliquo suspecta. Et quia nos statum ecclesie dei ampliare volentes pro salute nostra ac predecessorum nostrorum, qui primo hec ecclesie Dei contulerunt, ac ad petitionem serenissimi principis domini nostri Ludovici prefata gratia regis Hungarie illustris eidem ecclesie prelibate sancti Petri in Vsura, predictam possessionem Dubimcham cum omnibus terris, villis, fructibus et proventibus eius, secundum terminos et proventus, qui in privilegio predicti magni Prezdi Bani continentur in perpetuum reddimus et confirmamus. In cuius rei testimonium presentes literas nostras pendenti sigillo nostro roboramus. Datum in curia nostra sub castro Boboch in festo omnium Sanctorum, anno domini millesimo CCC^{mo} quinquagesimo sexto.

XI. Gergely pápa 1375. okt. 31. kelt átiratából. L. alább 17. sz. a.

VII.

Visegrád, 1357. márcz. 14.

I. Lajos király a Horvatin fiai Gergely¹⁾ és László, és a gerebeni és glamócsi Stipanió fia Gergely részére — a kik a szent korona és a király hárségére tértek — összes javaikat és birtokaikat megerősíti és megigéri, hogy a bosnyák bán hatalmá alók kivévén őket, különös királyi kegyelmébe fogadja.

Eredeti, hátára nyomott pecséttel, M. O. D. L. 4650. Közölve Mon. Hist. Hung. acta externa, II/487. — Anjoukori Okmánytár VI. 546.

VIII.

H. n. 1363.

A eszémai káptalan határjáró levele Berstyanócz várát illetőleg, a melyet I. Lajos király néhai Vikoszló fiával Latk-kal a bosnyák Kluc váráért cserélt el.

Nos capitulum ecclesie Chuzmensis tenore presentium significamus quibus expedit universis, quod cum nos receptis literis serenissimi principis domini Ludovici dei gratia incliti regis Hungarie domini nostri, eius sigillo secreto consignatis ad reambulandas possessiones et tenuta ad castrum Berschanouch unncupatum in comitatu Crisceusi habitum spectantes, quod

¹⁾ E Magyarországha szakadt nemzetség származékrendjét a következőképen állapíthatjuk meg:

Horvatin	{	Dobrakucsei Pál 1345	{	Gojzlav 1345	{	Miklós { László
				Vikoszló		

castrum idem dominus noster rex ut in eisdem literis eiusdem continebatur Latk filio Wilkozlai quondam de Kluch pro eodem Kluch castro suo in terra Bozucensi sito in concambium perpetuo et hereditarie donaverat possidendum pro parte eiusdem Latk unacum nobili viro magistro Nicolao filio Pauli de Pukur pincernarum reginalium magistro homine ipsius domini regis ad hoc speciali transmissio, nostrum hominem fidedignum, honorabilem virum dominum Nicolaum archidiaconum Chazmensem socium et canonice nostrum transmissemus. Tandem idem magister Nicolaus filius Pauli homo regius et predictus dominus Nicolaus archidiaconus Chazmensis ad nos exinde redentes nobis concorditer retulerunt, quod dum ipsi convocatis universis vicinis et commetaneis dieti castri Borsonouch vocati et possessionum ad idem pertinentium easdem possessiones regni consuetudine observata reambularent venissentque ad quandam possessionem ipsius castri Zenthomas vocatam, que possessio coniungitur metaliter et conviciatur possessione Johannis filii Petri de Gersench Prebynhygy vocata directe in fluvio Prybyn, idem Johannes filius Petri eodem in ea parte, ubi primodictum ipsi Johanni in facto metarum ipsius possessionis convocari potuisset, prohibere voluisset, sed ipse Latk filius Wilkozlai metas diete possessionis Prbynhygy vocate eidem Johanni filio Petri prout haecenus per eundem habite fuissent et possesse, libere et absque omni impedimento dimisisset perpetuo tenendas et possidendas, eoque in pacifica eiusdem possessione accipere, cuius non extat memoria persistit et in nullo preiudicaret metas possessionis castri prenotati. In cuius rei testimonium presentes duximus concedendas. Datum sabbato proximo ante festum b. Marie virginis, anno domini MCCCLXIII.

Eredeti, hártya, vörös selyem zsinórról függő pecséttel. Kürmendi levéltár.

IX.

Visegrád, 1363. szept. 19.

Babek István országbíró a Fábán bathai apátnak szekesői Herezegh Péter özvegye és fia Péter valamint János várnagy ellen folytatott ügyében „iuxta continentiam priorum literarum . . . prorogatarum in quindenis residentio exortus regalis contra Bozucenses moti, et ad octavas festi sancti regis Stephani proxime preteriti proclamato“ perhasztást engedélyez.

Zichy oklevéltár, III. 217–8.

X.

1364, márcz. 5.

I. Lajos király Vilkoszló fiának Latknek cserében annak boszniái kludi várért adja Berstyanócz várát.

Lodovicus dei gratia Hungarie, Dalmatie, Croatiae, Rame, Servie, Gallicie, Lodomerie, Comanie, Bulgarieque rex, princeps Sallernitans et honoris montis sancti Angeli dominus. Omnibus Christi fidelibus presentibus pariter et futuris presentiam notitiam habituris, salutem in omnium salvatore. Cum benemeritis favor debitus impenditur et sinus dilectionis panditur ac subditis digna merces redditur, deus placari creditur,

ipsique subiecti regio adiuti presidio ac fidelitatis opera sacro regio diademati impendenda ardentius immitantur. Proinde ad universorum notitiam harum serie volumus pervenire, quod quia Latk, filius Wilkozlai fidelis noster castrum Cluch nuncupatum intra metas regni Bozucensis habitum cum suis pertinentiis omnibus nobis tempore nimium placito et opportuno manibus nostris regis dedit, obtulit et liberaliter resignavit, per hocque homagium summe fidelitatis nostre maiestati et sacre nostre corone ostendens exhibuit et impendit, ideo nos benivolentiam et bonam voluntatem eiusdem gratuita regia pietate recommendatam habentes, licet dictum castrum Cluch nostrum fuerit et sit regium proprium, in concambium tamen permutationis eiusdem castri Cluch vocati, quoddam castrum nostrum Borsonoweh appellatum, in regno nostro Sclavonie situm cum villis Zenthomas, in qua ecclesia in honore s. Thome apostoli constructa existit, item Zobochyna, in qua ecclesia in honore s. Johannis evangeliste existit edificata, necnon Kotonya iuxta fluvium Katonya nominatum existentem in qua ecclesia in honore omnium sanctorum constructa existit et fundata cum omnibus dieti castri et villarum predictarum utilitatibus, videlicet tributis, proventibus, piscinis, aquis, silvis Gajj vocatis, pratis, fenilibus, molendinis et locis molendinarum, terris arabilibus finatis et campestribus, ceterisque fructuositatibus et utilitatibus quarumlibet integritatibus ac pertinentiis ipsarum universis, sub omnibus eisdem metis, limitibus et terminis quibus dictum castrum haecenus nostro nomine conservatum extitit et possessum, eidem Latk, filio et heredibus suis hereditate suorum successoribus et posteritatibus universis damus, donamus et conferimus iure perpetuo et irrevocabiliter possidendum, tenendum pariter et habendum. Insuper collectam seu exactionem mardurinarum, quibus homines ad prefatum castrum pertinentes regie extiterunt celsitudini debitores, eisdem Latk, eiusque heredibus de liberalitate regia et gratia speciali in perpetuum presentibus relaxamus, manus nostras regias, banorum et quorumlibet officialium nostrorum pro tempore constitutorum de exactione ampliori ipsarum mardurinarum prorsus et per omnia retrahendo, assumimus nichilominus nostro et successorum nostrorum regum nominibus firmiter promittentes, prefatos Latk et suos heredes, ab omnibus pretextu dicti castri et suarum pertinentiarum ipsos successu temporum impetere et inquietare volentibus defensare et expedire ac contra quoslibet homines in pacifico dominio sepefati castri et possessionum ad ipsum spectantium, easdem semper illos, pacificas et indemnes conservare presentis privilegii nostri patrocinio mediante. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuum presentes concessimus literas nostras privilegiales pendentis et autentici sigilli nostri novi duplicis munimine roboratas. Datum per manus venerabilis in Christo patris domini Nicolai archiepiscopi Strigoniensis locique eiusdem comitis perpetui, aule nostre cancellarii, dilecti et fidelis nostri, anno domini MCCCLXIV, tertio nonas Martii, regno autem nostri anno vicesimo tertio. Venerabilibus in Christo patribus et dominis eodem Nicolao Strigoniensi, Thoma Colocensi, Wgulino Spalatensi, Nicolao Jadrensi et Elya Ragusiensi archiepiscopis, Demetrio Waradensi, Dominico Transilvano, Colomano Jauriensi, Ladislao Wesprimiensi, Stephano Zagrablensi regniue

Selavonie vicario generali, Michaeli Agriensi, Dominico Chanadiensi, Vilhelmo Quinqueecclesiensi, Johanne Wachense, Petro Boznense, fratribus Stephano Nitriensi, Thoma Syriensi, Johanne Tyniniensi, Nicolao Traguriense, Demetrio Nonense, Stephano Farense, Valentino Macariense, Mathaeo Sibinicense, Michaeli Scardonense Portina Seniense ecclesiarum episcopis ecclesiarum dei feliciter gubernantibus. Magnificis viris Nicolao Kont palatino, Dionisio woywoda Transsylvano, comite Stephano Bubek iudice curie nostre, Johanne magistro tavarnicorum nostrorum, Nicolao de Zeech Dalmatie et Croatia, Nicolao de Machow banis, Petro Zudor pincernarum, Paulo dapiferorum, Emerico agasonum, Johanne imitorum nostrorum magistris ac magistro Benedicto comite Posoniensi aliisque quam pluribus comitatus regni nostri tenentibus et honores.

Eredeti, hártya, fakult rózsaszín selyem fonalról függő, töredezett köttős pecséttel. Körmendi levéltár. Alm. 4. lad. 8. no. 246.

A király ezen oklevelét a zágrábi káptalan 1364. aug. 4-én kelt kiadványában átírja. Ered. hártján, vörös selyemről függő pecs. U. o. 247. sz.

Ugyiszintén a eszmai káptalan is, 1368. aug. 30. L. alább XIII. sz. a.

XI.

Visegrád, 1366. aug. 12.

I. Lajos király Vikoszló fiát Berstyanóczi Latk ispánt, a miért Klud várát igen alkalmas időben bocsátotta a király rendelkezésére, királyi kegyelménél fogva kiveszi a nádor és bán joghatósága alól és egyenesen a király alá rendeli.

Nos Lodovicus dei gratia rex Hungarie memorie commendantes tenore presentium significamus quibus expedit universis, quod quia comes Latk filius Bulkuzlo de Barsanouch fidelis noster in restitutione castri sui Cluch vocati in confinio constituti, tempore nimium placido et opportuno nostre majestati facta, et in aliis plerisque servitiis suis fidelibus placibiles nobis et acceptabiles exhibuit famulatus, ideo ipsum et suos heredes in sinu colligentes regie dilectionis, incerta favoris nostri signa eodem cum castro eorum Barsanouch vocato et possessionibus ad ipsum pertinentibus per nos sibi in concambium dicti castri Cluch datis et donatis a iurisdictione, iudicio et iudicatu quorumlibet iudicum et iustitiariorum regni nostri presentium et futurorum de gratia speciali duximus eximendos, nostro solummodo iudicio et iudicatio speciali in causis quibuslibet ipsos reservantes. Quare vobis palatino iudici curie nostre et bano totius Selavonie, imo comitibus et iudicibus nobilium quorumlibet comitatum ceterisque cunctis iudicibus et iustitiariis regni nostri presentibus et futuris regis sub edictis precipientes mandamus, quatenus predictum comitem Latk et suos heredes in nullis causis et causarum articulis per quoscumque et quemcumque contra ipsos motis vel movendis iudicare, vel vestro iudicatu astare compellere audeatis modo aliquo. Si qui enim quicumque actionis vel questionis habent vel habuerint contra ipsos in curie nostri speciali presentia nostre maiestatis iudice exsequantur; presentes

autem dum nobis fuerint reportate in formam nostri privilegii redigi faciemus. Datum in Wissegrad tertio die festi s. Laurentii martiris, anno domini MCCCLXVI.

Eredeti, hártya, hátára nyomott pecséttel. Körmendi levéltár alm. 4. lad. 8. no. 248.

XII.

Visegrád, 1367. márcz. 26.

I. Lajos király meghagyja a eszmai káptalannak, hogy a Vikoszló fia Latk ellen zaklató és protestáló iratokat ne bocsásson ki.

Lodovicus dei gratia rex Hungarie fidelibus suis capitulo ecclesie Chazmensis salutem et gratiam. Ex relatione Lachk filii Wolkoszlo de Wreztanoch nobis et domine regine genitricis nostre carissime facta percipimus, quod quia ipse in regno nostro Selavonie advena existet, ideo nonnulli nobiles et alii incole dicti regni Selavonie sub taciturnitatis silentio eundem suo iure privare volentes quam plures literas protestationales, inquisitionales et alias sub diversa verberum forma fecissent et facerent contra ipsum emanari, petens sibi de remedio provideri opportuno in hac parte. Nos itaque petitioni eiusdem huiusmodi acquiescentes volumus et fidelitati vestre firmiter precipimus per presentes, quatenus amodo nullas literas vestras tam inquisitionales quam alias quaslibet contra ipsum Lachk vel pro eodem Lachk dare et emanari facere presumatis, sed ab huiusmodi literis conficiendis desistatis et sitis prohibiti ex edicto nostre maiestatis, aliud facere non ausuri presentes autem semper apud eundem Lachk volumus remanere. Datum in Vissegrad, feria sexta proxima ante dominicam letare, anno domini MCCCLXVII.

Eredeti, hártján, hátára nyomott pecséttel. Körmendi levéltár, alm. 4. lad. 8. no. 249.

XIII.

Csázma, 1368. aug. 30.

A eszmai káptalan néhai grebeni Herman fia László kérésére átírja I. Lajos királynak 1364. márcz 5-én kelt levelét.

Nos capitulum ecclesie Chasmensis memorie commendamus tenore presentium significantes, quibus expedit universis, quod nobilis Paulus Literatus de Ankethynez nomine et in persona egregii Ladislai filii quondam Hermani de Greben nostram veniens in presentiam exhibuit et presentavit nobis quasdam literas privilegiales serenissimi quondam principis domini Lodovici dei gratia regis Hungarie, Dalmatie, Croatia etc. sigillo sue serenitatis duplici impendenté munimine roboratas tenoris infrascripti petens nos debita cum instantia, ut tenorem earundem de verbo ad verbum transcribi et transsummi literisque nostris inseri facientes eidem egregio Ladislao filio quondam Hermani dare et concedere dignaremur, iuris ad cautelam, quarum tenor sequitur et est talis: .) Nos itaque iustis et iuri

⁴⁾ Lodovicus dei gratia... Következik I. Lajos királynak 1364. márcz. 5. kelt privilegialis alaku eserelevelé, I. fentebb 10. sz. a.

consonis petitionibus prefati Pauli Literati nobis per ipsum nomine quo supra porrectis annuente prefatas literas serenissimi quondam principis domini Lodovici regis Hungarie, Dalmatie, Croatie etc. sive diminutione et augmento aliquali de verbo ad verbum presentibus literis nostris patentibus inseri transsumi et transcribi sigilloque nostro patenti communiri et consignari facientes eidem Paulo Literato duximus concedendas iurium prefati Ladislai Hermanni scilicet ipsi Pauli Literati ad cautelam. Datum feria quarta proxima post festum decollationis b. Johannis baptiste, anno domini MCCCCLXVIII.

Papir. Hátlapján pecsétnyomok. U. o. 150. ad fasc. 104.

XIV.

1374. nov. 22.

I. Lajos király a Horvatin Pál fia néhai Gergely ispán birta Gereben várát Szlavóniában, Bosznia határán, melyet ez Dobra-Kucsá váráért cserélt és a Stanach, Gonach és Walachkont birta, ugyancsak a bosnyák határon fekvő Zaraklyn várát, a melyet a beletnai kerületért cserélt el, új adomány czimén a néhai Czírjék ispán Gergely fia Bogyiszló (Budislaus) és György fiainak adományozza.

Lodovicus dei gratia Hungarie, Polonie, Dalmatie, Croatie, Rame, Servie, Gallicie, Lodomerie, Comanie, Bulgarieque rex, princeps Sallernitanus et honoris montis sancti Angeli dominus. Omnibus Christi fidelibus tam presentibus, quam futuris presentium notitiam habiturus salutem in omnium salvatore. Et si regia sublimitas cunctorum sibi fideliter famulantium merita debet propensius intueri, illos tamen, quorum evidens est probitas in prosperis et laudata in adversis, prosequi debet munificentie premio largiori. Proinde ad universorum notitiam harum serie volumus pervenire, quod nos rememoratis fidelitatibus et fidelium servitiorum preclaris meritis nobilium et strenuorum virorum magistrorum Budizlai et Georgii filiorum condam comitis Gregorii filii Curyaci fidelium et dilectorum militum nostrorum, que iidem in eunetis nostris et regni nostri negotiis et agendis sicut prosperis, sic et adversis cum summe fidelitatis ardore et sollicitudinis studio non parendo rebus nec personis pro nostri regii regiminis et honoris incremento variis et diversis fortune casibus se submitiendo fideliter, agiler et strenue nostre exhibuerant maiestati et adhuc eadem suffulti fidelitatis constantia exhibituros pro firmo credimus in futurum ratione quorum licet iidem a nostra multo maiora antidotum premia mererentur maiestate, in particularem tamen premissorum servitiorum ipsorum recompensam quedam duo castra nostra Gereben et Zaraklyn vocata in regno nostro Selavonie in confinibus regni Bozue sita et existentia, quorum unum videlicet Gereben per condam comitem Gregorium filium Pauli filii Horvatini in concambium castrum nostri Dobrakutya vocati nobis datum est et collatum, et aliud scilicet Zaraklyn per Stanach, Gonach et Walachkontem in concambium seu permutationem possessionis seu districtus nostri Beletna vocati nostre serenitati oblatum fore agnoscitur cum omnibus eorumdem castrorum districtibus, possessio-

nibus, villis iuribus, iurisdictionibus, proventibus, redditibus, obventionibus et pertinentiis universis et sub eorumdem metis et limitibus antiquis, quibus ab olim habita extiterunt et possessa excepto solummodo districtu Werhouina vocato olim ad dictum castrum Gereben pertinenti eidem nostris fidelibus magistris Georgio et Budizlao tamquam digne et bene merentibus et per eos eorum heredibus, successoribus et posteritatibus universis nove donationis nostre titulo dedimus, donavimus et contulimus iure perpetuo irrevocabiliter possidenda, tenenda et habenda, imo ex nunc damus, donamus et conferimus in hiis scriptis ita tamen, quod si nos castra possessiones, villas et alia iura et bona eorumdem magistrorum Budizlai et Georgii olim ab eisdem et prenotato comite Gregorio patre ipsorum per nostram serenitatem oblata et Gregorio, Nicolao, Thome et Budizlao filiis Budizlai filii predicti Curyaci¹⁾ et aliis eorum fratribus patruelibus vigore nostri privilegii exinde confecti data, iuridice et commode auferendo ab eisdem prenotatis magistris Budizlao et Georgio reddere et restituere aut aliud equivalens et simile concambium dictis duobus castris Gereben et Zaraklyn equipollens dare eisdem vel eorum posteris poterimus et valeverimus, tunc iidem magistri Budizlaus et Georgius ac eorum posteris ipsa castra cum omnibus ipsorum utilitatibus et pertinentiis universis reddere, restituere et resignare nostre teneantur maiestati pleno iure difficultate sine omni. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam presentes concessimus literas nostras privilegiales pendentis et autentici sigilli nostri novi dupplicis munimine roboratas. Datum per manus venerabilis patris domini Valentini electi confirmati ecclesie Quinqueecclesiensis aule nostre vicecancellarii dilecti et fidelis nostri anno domini millesimo trecentesimo septuagesimo quarto decimo kalendas mensis Decembris regni autem nostri anno tricesimo tertio venerabilibus in Christo patribus et dominis Thoma Strigoniensi, fratre Stephano Colocensi, Wgolino Spalatensi, Dominico Jandrensi et Vgone Ragusiensi archiepiscopis, Colomano Jauriensi, Michaele Agriensis, Stephano Zagrabiensis, Johanne Vaciensis, Demetrio Transsilvaniensis et Nicolao Chanadiensis, Petro Bozvensis, Ladislao Wesprimiensis, Dominico Nitriensis, Paulo Thiniensis, Demetrio Nonensis, Grisogono Traguriensis, Petro Corbaviensis, Matheo Sibeniensis, Michaele Scardonnensis, Jacobo Macariensis et Portiua Seniensis ecclesiarum episcopis

¹⁾ A Czírjék fiainak nemzékrendje a következőleg alakul:

Gergely	Budizlaus (Bogyiszló)	Katalin, férje	Dombó	Miklós	Zerdahelyi	Imre	Veronica, férje		
								György	Lajos
	Bogyiszló (Budizlaus)							Gergely	
Czírjék	Bogyiszló (Budizlaus)	Lajos	Zerdahelyi	Imre	Veronica, férje	Batthyány	András		
								Miklós	Tamás

Ezen a révén került az oklevélben említett birtok a Batthyányiak kezére.

ecclesias dei feliciter gubernantibus, Varadiensi et Sirimiensi sedibus vacantibus, magnificis viris Emerico regni nostri Palatino, Stephano Wayuoda Transsilvaniensi, comite Jacobo iudice curie nostre, Johanne magistro tauarnicorum nostrorum et Nicolao de Zeech Dalmatie et Croatiae, Petro Zudar regni Slavonie, Nicolao de Gara de Machou banis, Georgio Zudar piacernarum, Paulo dapiferorum, Michaelo ianitorum et Stephano agazonum nostrorum magistris ac magistro Johanne comite Posoniensi aliisque quampluribus comitatus regni nostri tenentibus et honores.

Alul balról: Est perfectum et sigillatum presentibus Ladislao Fisico Wesprimiensi et Petro Boznensi episcopis ac Benedicto preposito Scapuensi ad relationem Stephani episcopi Zagrabieni et Petro Zadorbani Slavonie.

Eredeti, hártya, vörös selyem zsmórról függő kettős királyi pecséttel, Körmendi levéltár, alm. 4. lad. 1. no. 24.

XV.

Ilia (Hjinci?) (in villa Elye). 1374. decz. 8.

Tvrtko bosnyák bán Péter püspöknek, a ki részint a magyar királynál tett kiküldetésénél, részint egyebült kimutatott szolgálataival nagy érdemeket szerzett, István ifjabb bánnal és anyjával egyült, valamint országnagyjaival a Péter és Pál apostolok tiszteletére alapított bosnyák egyházra való tekintettel, leginkább pedig minthogy menyegzője a jelzett egyház Szt. Hye helységében tartatott, a dubniczai bosnyák egyházi birtok közelében fekvő Jelsavieza birtokot adományozza.

Vatikáni levéltár. L. a köv. XVI. sz.

XVI.

Anagni, 1375. okt. 31.

XI. Gergely pápa megerősíti Tvrtko bosnyák bánnak Péter bosnyák püspök részére tett adománylevelét. (L. az előbbi XV. sz.)

Vatikáni levéltár, XI. Gergely pápa regestái, 286. kötet 186. l. Kiadta Fermeudžin, Acta Bosnensia. II. 107.

XVII.

Anagni, 1375. okt. 31.

Gergely pápa megerősíti Tvrtko bosnyák bánnak Péter bosnyák püspök részére 1351. nov. 1. (Lásd előbb, VI. sz.) tett adományát.

Vatikáni levéltár, XI. Gergely pápa avignoni regestái, XXV. f. 263.

XVIII.

Császárvár, 1385. jan. 29.

János és István szlavóniai bánok ígérlik, hogy Wlkach vajdáért, a ki Gereben várát hatalmasul elfoglalta, a királynál közbenjárnak.

Nos Stephanus et Johannes regni Slavonie bani, memorie commendamus, nichilominus fide nostra sacramentoque prestito roboramus, quod nos omni proposse nostro in factis et excessibus Wlkach woyvode receptionis et occupationis castri Greben perpetratis in presentia regie majestatis ac domine nostre regine Hungarie, Dalmatie etc. baronumque eiusdem regni ad obtinendum eidem gratiam fideliter tamquam pro futuro asseribemus et laborabimus omni sine dubio ac pro expensis factis ipsius castri cum eodem woyvoda in omnibus convenimus. Datum in suburbio castri Chazar die dominico proximo post festum conversionis sancti Pauli anno domini millesimo trecentesimo octogesimo quinto.

Eredeti, papír, alján rányomott töredezett pecséttel. Bécs, Közös pénzügyi lt.

Jegyzet. E nov. 13-án felolvasott szöveg nyomdai javítása közben esett értésünkre, hogy a horvát-szlavón-dalmát tart. levéltár közlönye, a Vjesnik, t. é. 4. sz. rövid előszóval egyszerűen közli ez oklevelek egy részét. Bármily pontos is különben a közlés, mégis megesett vele, hogy pl. a mi VI. sz. oklevelünk (l. f. 35. l.) keletjét

hibásan olvassa s ez 1331-ben kelt oklevelet 1351 alatt hozza.

K Ö R Ö S M.

